

El Centre Republicà d'Igualada i el republicanisme a l'Anoia, 1893-1936*

Raimon Soler Becerro
Universitat de Barcelona

El Centro Republicano de Igualada y el republicanismo en la comarca del Anoia, 1893-1936

RESUMEN

Durante la Segunda República, Esquerra Republicana de Catalunya fue el partido hegemónico en nuestro país. Este hecho era el resultado de un largo proceso iniciado entre los siglos XIX y XX en el que el republicanismo catalán se reorganizaría para convertirse en la izquierda política. El proceso no habría culminado en 1931 sin la existencia de una serie de centros y casinos republicanos de comarcas que habrían ido articulando y desarticulando diferentes intentos de disputar el terreno a la derecha catalana. Este artículo cuenta la historia de uno de estos centros, el Centro Republicano de Igualada, que jugó un papel de primer orden en la vida política y

The Republican Center of Igualada and republicanism in the district of Anoia, 1893-1936

ABSTRACT

During the Second Republic, Esquerra Republicana de Catalunya (Republican Left of Catalonia) was the dominant party in the country. This party was the result of a long process that began at the turn of the nineteenth and twentieth centuries, when the Catalan republicanism was reorganized to become the political left. The process culminated in 1931 would not have without the existence of a number of centers, casinos or clubs that Republicans have been articulating and disarticulating several attempts to dispute the ground right Catalan. This article tells the story of one of these centers, the Centre Republicà d'Igualada, who played a leading role in

* L'autor és investigador del Grup de Recerca Consolidat *Història i desenvolupament econòmics (indústria, empresa i sostenibilitat)* (2014 SGR 1345). Vull agrair a Antoni Dalmau els comentaris i els apunts que em va fer en el seu moment, especialment aquells que m'han ajudat a completar i millorar les dades de l'annex 1; també he d'agrair a la secció local d'Igualada d'Esquerra Republicana les facilitats que han posat perquè consultés la documentació històrica de què disposen. Tanmateix qualsevol errada o ommissió només és atribuïble a l'autor de l'article.

social local y sin el cual tampoco se explicaría la articulación del republicanismo en la comarca del Anoia.

PALABRAS CLAVE: republicanismo, sociabilidad, política, Igualada, Cataluña

the local political and social life without which neither explain the articulation of Republicanism the county of Anoia.

KEYWORDS: republicanism, sociability, politics, Igualada, Catalonia

Abans de la Guerra Civil de 1936 a 1939, el republicanisme va ser la principal força política de l'esquerra a Catalunya.¹ La Restauració borbònica va situar els diferents sectors republicans fora del sistema i no van esdevenir hegemònics en la política catalana fins a la desfeta definitiva de la monarquia, l'any 1931, quan Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) va guanyar les eleccions a Barcelona, arran de les quals Companys i Macià van proclamar, respectivament, la República i la República Catalana. Van ser aquests tres elements els que van facilitar que ERC es convertís en el principal partit del país. Aquesta formació s'havia creat en la Conferència d'Esquerres Catalanes celebrada entre el 17 i el 19 de març de 1931 i va sorprendre amb la contundent victòria a la capital del país. Tanmateix, ERC naixia amb una implantació que feia afirmar als redactors d'*El Diluvio* que segurament no hi havia en aquells moments cap partit que pogués aplegar un nombre tan alt d'adherits. La veritat és que la seva organització no es va estructurar territorialment fins després de les eleccions a diputats a Corts del 28 de juny de 1931.²

Durant els primers mesos de la República, els partits republicans van rebre una allau d'afiliacions,³ però en el cas d'Esquerra Republicana hi va haver la doble confluència d'uns joves militants que s'havien format políticament durant la dictadura amb la reconversió de molts centres republicans històrics en entitats del nou partit. A la Conferència d'Esquerres, per exemple, podem distingir clarament entre unes agrupacions barcelonines, la majoria creades entre 1930 i 1931, i un nombre de centres de fora de Barce-

1. S. ALBERTÍ: *El republicanisme català i la Restauració monàrquica (1875-1923)*, Barcelona, Albertí, 1972; J. B. CULLA: *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*, Barcelona, Curial, 1986; A. DUARTE: *El republicanisme català a la fi del segle xx*, Vic, Eumo, 1987; A. DUARTE: *Història del republicanisme a Catalunya*, Lleida i Vic, Pagès Editors i Eumo, 2004.
2. *El Diluvio*, 21 de març de 1931; *Las Noticias*, 12, 14 i 19 de març 1931. La primera relació comarcal de centres d'Esquerra, la trobareu a *L'Opinió*, 16 de setembre de 1931.
3. S. BEN AMI: *Los orígenes de la Segunda Republica. Anatomía de una transición*, Madrid, Alianza, 1990.

lona la majoria dels quals creats entre dos moments d'eufòria republicana com foren la primera i la segona Unió Republicana (al voltant de les dates de 1893 i de 1903, respectivament). Podem fer esment, entre d'altres, de la Joventut Republicana de Lleida (fundada el 1901), del Centre Democràtic Federalista de Vilanova i la Geltrú (1878), del Foment Nacionalista Republicà (1906), de la Fraternitat Republicana de Terrassa (1903), del Centre d'Unió Republicana de Girona (a començament de segle xx) o del Centre Obrer Instructiu d'Unió Republicana de Cervera (1891). I molts altres centres històrics que hi havia a les comarques, com és el cas del Centre Republicà d'Igualada, s'hi van acabar adherint entre 1931 i 1932. Al meu entendre, doncs, la potència d'ERC dels anys trenta no s'explicaria sense dos elements: l'allau de noves incorporacions al republicanisme i l'existència d'aquests centres que s'havien mantingut actius durant dècades articulant, al mateix temps, les forces republicanes comarcals. A l'altura de 1931, estaven preparats per a rebre les noves fornades de militants perquè havien sabut renovar-se.

La majoria de les entitats republicanes de comarques havien rebut la influència de la renovació del republicanisme que impulsà Alejandro Lerroux entre 1901 i 1905, tot assumint tres elements bàsics que va definir el polític cordovès establert a Catalunya com a eixos del discurs de la nova política republicana: l'obrerisme, l'anticlericalisme i l'anticatalanisme, entès aquest darrer no com una defensa de l'espanyolisme, sinó com una oposició a allò d'oligàrquic que representava la Lliga Regionalista. Alhora, el primer lerrouxisme aportà una nova manera de fer i d'estructurar els centres històrics que el convertiren en el primer partit de masses de Catalunya.⁴ En aquest sentit, tot i que molts d'aquests centres de comarques van abandonar el lerrouxisme a partir de la Solidaritat Catalana de 1906, van mantenir els trets elementals d'obrerisme, d'anticlericalisme i d'oposició a la Lliga i així ho van traspasar al nou partit Esquerra Republicana de Catalunya el 1931. Va ser això el que els va permetre recollir la nova allau de voluntats republicanes que va aportar la crisi de la monarquia esdevinguda entre 1929 i 1931.

D'aquesta manera, el Centre Republicà d'Igualada fou una d'aquestes entitats de fora de Barcelona que participà en aquesta història i el present treball pretén analitzar-ne l'evolució, l'estructura, l'arrelament a la ciutat i la seva influència comarcal a través de la implantació orgànica i del suport electoral. Així, la primera part del treball exposa una història política descriptiva del Centre Republicà; es continua amb una anàlisi de la seva estructura i del

4. J. B. CULLA: *El republicanisme lerrouxista...*, op. cit., p. 64-138.

seu funcionament; s'apunta, tot seguit, alguna hipòtesi sobre la dimensió i l'origen social dels membres del Centre, i, per acabar, es fa una anàlisi de l'expansió territorial del republicanisme a l'Anoia entre 1901 i 1936 tant des del punt de vista de les organitzacions com de l'electoral. Als annexos, hi inclouré l'acta fundacional del Centre Republicà i la relació de les seves juntes.

Per abordar tot això s'han usat fonts diferents. Les actes de la Junta Directiva i de les reunions generals de socis que es troben a l'Arxiu Nacional de Catalunya (ANC), al Fons ANC1-886 / Llei 21/2005 de restitució a la Generalitat de Catalunya (PS Barcelona C0135 i C1070) m'han permès reconstruir bona part de la història del Centre Republicà d'Igualada i obtenir les seves juntes des de 1893 fins a 1926. La premsa comarcal, consultable en línia al portal de la Diputació de Barcelona de fons local de publicacions periòdiques digitalitzades *Trencadís* (<http://trencadis.diba.cat/R?RN=382563843>), ha permès ampliar la informació sobre el Centre, els seus posicionaments polítics, la seva implantació comarcal i els processos electorals. He fet alguna incursió a l'Arxiu Comarcal de l'Anoia que m'ha permès completar determinades informacions sobre els orígens socials dels republicans igualadins i aclarir els problemes que es van plantejar en les eleccions de 1931. També s'ha acudit a la documentació sobre associacions de la Delegació del Govern a Barcelona, a la premsa local vinculada al Centre i a la nacional —bàsicament *L'Opinió* i *La Humanitat*, ambdós diaris vinculats a Esquerra Republicana—, a la documentació generada per una enquesta que la direcció d'Esquerra Republicana de Catalunya va enviar a les diferents entitats que tenia i a les inscripcions que aquestes enviaven per tal de participar al III Congrés Nacional i que hom pot trobar també al Fons ANC1-886, abans esmentat. Tot plegat ha permès completar l'anàlisi que es farà tot seguit.

EL CENTRE REPUBLICÀ D'IGUALADA, 1893-1936⁵

Entre 1891 i 1893, el republicanisme català va viure una revifalla a redós de la reinstauració del sufragi universal aquell primer any.⁶ Justament

5. Sobre el Centre Republicà s'ha publicat: J. DOMINGO: «Apunts d'història del Centre Republicà d'Igualada, 1931-1939», *Revista d'Igualada*, núm. 27 (desembre 2007), p. 16-21; J. DOMINGO (coord.): *75 anys. 1931-2006: 75 anys de la proclamació de la República a Igualada. Història del Centre Republicà d'Igualada*, Igualada: Esquerra Republicana de Catalunya, 2006, fulletó de l'exposició inaugurada el 22 d'abril de 2006 amb el mateix títol.
6. S. ALBERTÍ: *El republicanisme català...*, *op. cit.*, p. 80-81.

en les eleccions de diputats a Corts que s'havien celebrat el 5 de març de 1893, la Unió Republicana, una coalició formada pels diversos partits republicans, va obtenir un èxit sense precedents a Catalunya en guanyar tres de les cinc actes en disputa a Barcelona —Francesc Pi i Margall, Joan Sol i Ortega i Tiberio Àvila— i fent-ho també a Gràcia (Nicolás Salmerón), a Manresa (Emili Junoy), a Sabadell (Francesc Pi i Margall), a Sant Feliu de Llobregat (Joan Martí Torres), a Vilafranca del Penedès (Baldomer Lostau Prats), a Vilanova i la Geltrú (Josep M. Vallès i Ribot, tot i que posteriorment se li va retirar l'acta), a la Bisbal d'Empordà (Josep M. Vallès i Ribot) i a Tarragona-Reus-Falset (Josep M. Vallès i Ribot).⁷ Això devia esperonar els diversos partits republicans existents en aquells moments a Igualada i el dia 1 d'abril de 1893 els representants del Partit Possibilista, del Partit Zorrillista i del Partit Federal, que eren els que havien pactat la Unió Republicana,⁸ es van reunir per crear una entitat que servís d'aixopluc per a tots els republicans. Aquesta entitat rebria el nom de Cercle de la Unió Republicana.⁹

LA CASA DE TOTS ELS REPUBLICANS, 1893-1905

El Cercle de la Unió Republicana no es proposava substituir els partits existents, tot i que en el moment de la seva fundació es creava també el

7. Sobre la Unió Republicana, vegeu S. ALBERTÍ: *El republicanisme català...*, op. cit., p. 82-84. Els diputats es poden consultar a A. BALCELLS, J. B. CULLA i C. MIR: *Les eleccions municipals a Catalunya de 1901 a 1923. Relació de resultats electorals de 1869 a 1899*, Barcelona, Fundació Jaume Bofill, 1982, col·l. «Estudis Electorals», 4. La legislació permetia presentar-se a més d'una acta de diputat i, si se sortia escollit en diversos districtes, s'havia d'optar per una sola de les actes i, per tant, els districtes rebutjats quedaven sense representació.
8. A Igualada, el republicanisme ja tenia una extensa tradició. Antoni Dalmau m'informa de l'existència d'un Club Republicà l'any 1867. El 1886 existia un Centre Republicà Històric i el 1891, dos anys abans de la fundació del Cercle de la Unió Republicana, tenim constància de l'existència d'un Centre Federalista i d'un Comitè Republicà que hi estava vinculat, així com d'un Comitè Possibilista. El partit «possibilista» és el Partit Demòcrata Possibilista, fundat el 1879 per Emilio Castelar, que es va dissoldre el 1894 i que també era conegut com a Partit Republicà Històric. El nom del Partit Zorrillista fa referència als seguidors del polític Manuel Ruiz Zorrilla, que s'agruparen entorn del Partit Republicà Progressista. Vegeu P. SOLÀ: *Història de l'associacionisme català contemporani: Barcelona i comarques de la seva demarcació, 1874-1966*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, p. 437; A. DALMAU: «La maçoneria a Igualada: la lògia Jespus núm. 73 (1889-1896?)», *Miscellanea Aqualatensis*, 15 (2013), p. 190.
9. Vegeu l'annex 1.

Comitè de la Unió Republicana amb l'objectiu de conduir els aspectes polítics de l'entesa dels tres grups fundadors. D'aquesta manera, es pretenia que «todos y cada uno de los partidos republicanos que forman la espresada “Unión” podrán conservar su organización independiente en todo cuanto no afecte directamente a su partido,¹⁰ de tal modo que nadie debe abdicar de sus principios», de manera que el Cercle es plantejava com un centre o casino que seria regit per una junta independent que s'encarregaria de l'administració i on tindrien cabuda tots els corrents republicans de la ciutat.

El Cercle de la Unió Republicana s'instal·là provisionalment a la rambla de Sant Isidre, número 12, però havia buscat un local al carrer Sant Pere Màrtir, on hi havia el Centre Liberal Monàrquic, entitat presidida per Josep Riba Tous i per Joan Godó Lluçà. Malgrat això, els membres d'aquest partit es van negar a abandonar el local i la propietària i els seus fills en van demanar el desnonament, cosa que sentencià el jutge Joan Puget el primer de maig.¹¹ Hi hagué una apel·lació que van fer els directius del Centre Monàrquic Liberal i que no es resolldria fins al mes de juny.¹² Sembla, però, que l'apel·lació es devia resoldre favorablement als liberals, atès que *El Igualadino* —que s'hostatjava al Cercle Republicà— va continuar al local de la rambla de Sant Isidre i després es traslladà provisionalment a un altre de la rambla Nova, número 42-44, per a instal·lar-se finalment a la mateixa rambla, però al número 41, local del qual ja no es mouria fins al juny de 1925 quan van haver de llogar uns baixos —en els quals hi havia hagut el Cafè d'Orient, al carrer del Carme, 25— perquè el propietari del local històric del Centre els va demanar que el deixessin.¹³

La situació del Centre entre 1893 i 1903, però, sembla que va seguir la tònica d'ensopiment del republicanisme en què es trobava instal·lat a tot Catalunya i que tan bé ha descrit Joan B. Culla.¹⁴ Si més no, per la irregularitat de les actes i per la informació que tenim en aquest respecte sembla que no passava de ser un casino on els socis anaven a fer el cafè, a jugar o a ballar, i que es concentrava en l'organització dels actes commemoratius de l'aniversari de la I República l'11 de febrer i els de la Festa Cívica que cada any se celebrava els dies 17 i 18 de juliol per homenatjar les

10. Vegeu l'annex 1.

11. *El Igualadino*, 7 de maig de 1893.

12. *El Igualadino*, 28 de maig i 4 de juny de 1893.

13. Arxiu Nacional de Catalunya (ANC), Fons ANC1-886, PS Barcelona C0135, *Libro de actas del Círculo Republicano*, acta del 10 de juny de 1925.

14. J. B. CULLA: *El republicanisme lerrouxista...*, op. cit., p. 23-29.

víctimes de l'entrada dels carlins a Igualada el 1873, a més d'impulsar l'edició d'*El Igualadino*. Órgano del *Círculo de la Unión Republicana*, que en la seva primera època es publicà entre el maig de 1893 i l'abril de 1895.

Des del juliol de 1897, el Centre Republicà sembla que s'adherí a la Fusió Republicana. Era una nova organització creada el 1897 a partir de la unió del Partido Republicano Nacional, amb els republicans centralistes, els expossibilistes i els seguidors de Vicent Blasco Ibáñez.¹⁵ La Fusió seria una de les principals bases de la futura Unió Republicana i el seu òrgan a Barcelona fou *La Publicidad*. Així, el Centre Republicà va prendre en aquests anys el nom de Cercle de la Fusió Republicana i decidí subscriure's a *La Publicidad* i a l'òrgan del partit a Madrid quan aquest sortís.¹⁶ Tot i això, hi ha indicis que apunten al fet que el Cercle sobrevivia amb certes dificultats. Així, per exemple, el 1899 es va renovar tota la Junta, perquè reglamentàriament cada any se n'escollia la meitat, però l'altra meitat que havia de continuar va dimitir «a pesar de las súplicas y conveniencias que algunos de los socios hicieron observar».¹⁷

L'impuls definitiu del Centre Republicà d'Igualada s'esdevingué entre el 1903 i el 1904, dins el marc de l'expansió de la segona Unió Republicana. Des que el 1901 Alejandro Lerroux va ser escollit diputat per Barcelona, estava decidit a la reorganització i revitalització del republicanisme a partir justament d'establir una base a la capital de Catalunya. El 1903, Lerroux i Nicolás Salmerón van crear una aliança anomenada novament Unió Republicana per anar a les eleccions de diputats a Corts, en la qual participaren tots els partits republicans i que unia els històrics, a través de la figura de Salmerón, i la nova fornada, representada per Lerroux.¹⁸ De fet, la intenció d'aquest darrer fou convertir l'aliança en un nou partit de masses i disciplinat. La Unió Republicana va tenir molt bona acollida a Catalunya, on es va posar en marxa sense més dilació. Així, el 29 de juny de 1903 quedava constituïda la comissió organitzadora de la Unió Republicana a la província de Barcelona, amb les diverses comissions corresponents als districtes electorals. El comitè del districte d'Igualada, l'integraven Joan Serra Constan-

15. A. DUARTE: *El republicanisme català...*, op. cit., p. 37-39.

16. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, acta del 5 de juliol de 1897.

17. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, acta del 31 de maig de 1899.

18. Respecte a la formació de la UR, vegeu J. B. CULLA: *El republicanisme lerrouxista...*, op. cit., p. 64-138.

só, Joan Sàbat, Valentí Gabarró, Antoni Urpí i Ramon Lladó, tres dels quals, com a mínim, eren membres històrics del Centre Republicà.¹⁹ Joan Serra havia estat el representant del partit *zorrillista* en l'acta fundacional del Centre: era un històric del republicanisme igualadí i fou també escollit regidor el 1903 i el 1905 per la candidatura republicana i diputat provincial el 1907. Valentí Gabarró havia estat el segon president del Centre (1894) i Ramon Lladó, el primer vicepresident (1893).²⁰

L'1 de desembre de 1903, Emeteri Villamur i Leopold Sàbat —conegut com a *Poldo* Sàbat— enviaven la instància per a registrar un nou centre i el 13 de gener de 1904 s'aprovava el reglament que havia de regir el Cercle Republicà d'Igualada, que era el nom que consta oficialment en aquest document.²¹ Com a exemple de la renovació que s'estava duent a terme, s'adoptava un segell amb un nou logotip, de clara influència maçònica, i amb el lema de la Revolució Francesa: «Llibertat, Igualtat i Fraternitat».²² També s'impulsà una sèrie de noves comissions i iniciatives a les quals em referiré més endavant i que van fer del Centre Republicà una de les entitats més actives de la ciutat d'Igualada. Em cal esmentar ara, però, que van reprendre la publicació d'*El Igualadino*, que en la seva segona època aparegué el 12 de juny de 1904.

El moment àlgid de la Unió Republicana va ser l'any 1905, en què va obtenir una victòria claríssima a Barcelona ciutat en les eleccions legislatives del 10 de setembre en obtenir les majories amb cinc dels sis diputats en disputa. També va col·locar diputats als districtes de Sabadell, Vilafranca del Penedès, Girona, Figueres i Tarragona-Reus-Falset.²³ Al districte d'Igualada, la Unió Republicana va presentar Ildefonso Luis García del Corral, un advocat nascut a Jerez de la Frontera i que des de 1879 residia a Barcelona, que va sortir derrotat davant del candidat monàrquic liberal Ramon Godó Lallana.²⁴ L'èxit general a Catalunya esperonà la presentació de candidatures a les municipals que se celebraren el novembre del mateix any, en les

19. *La Publicidad*, 3 de juliol de 1903.

20. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*.

21. Arxiu de la Delegació del Govern a Catalunya de Barcelona (ADGC), fons d'associacions, expedient 4370.

22. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, acta de l'11 de gener de 1904.

23. Vegeu S. ALBERTÍ: *El republicanisme català...*, *op. cit.*, p. 215-217; J. B. CULLA: *El republicanisme lerrouxista...*, *op. cit.*, p. 125-138.

24. *El Igualadino*, 17 de setembre de 1905.

quals, com veurem més endavant, la candidatura republicana d'Igualada va obtenir un èxit sense precedents.

UN MIRATGE D'UNITAT REPUBLICANA, 1905-1917

El mateix novembre de 1905 succeïren uns fets prou coneguts que van acabar amb l'assalt a la redacció del setmanari satíric *Cu-cut!*, proper a la Lliga Regionalista. Això va provocar un moviment de reacció que es va acabar articulant entorn d'una organització suprapartidista anomenada Solidaritat Catalana en la qual van confluïr des dels carlins fins a una part important dels republicans catalans, i tot plegat es va materialitzar finalment en una candidatura a les eleccions legislatives del 21 d'abril de 1907. El posicionament entorn de la Solidaritat va ser un element que va fracturar la Unió Republicana i, en general, el republicanisme català entre solidaris i antisolidaris, aquests darrers liderats per Alejandro Lerroux, que va acabar fundant el Partit Republicà Radical.²⁵

Al Centre Republicà, les primeres tensions no van esclatar fins passades les eleccions legislatives de 1907, en què, al districte d'Igualada, es va presentar Frederic Rahola per la Solidaritat i els republicans locals li van donar suport des de les pàgines d'*El Igualadino*. A l'acta de la reunió general ordinària del 30 de desembre de 1906 no s'hi registra cap mena de tensió, però significativament el soci Josep Ramon proposava que «en lo sucesivo se hiciera pública toda adhesión política del Centro», cosa que es va aprovar.²⁶ Els primers signes de divisió es donaren a partir del juliol de 1907, quan un grup de socis demanava permís per a la formació d'un comitè de la Joventut Republicana Autonomista Radical (JRAR), a la qual cosa la Junta els remetia a l'article primer del reglament del Centre, que permetia l'existència de partits que es podien hostatjar al seu local, com era el cas del Comitè Federal o del Comitè de la Unió Republicana.²⁷ Així es féu i el comitè de la JRAR es va instal·lar al Centre

25. R. ALBERTÍ: *El republicanisme català...*, op. cit., p. 223-229; J. B. CULLA: *El republicanisme lerrouxista...*, op. cit., p. 139-197.

26. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, acta del 30 de desembre de 1906.

27. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, acta de l'11 de juliol de 1907. De fet, l'article primer del reglament deia literalment: «Con el nombre de Círculo Republicano se crea esta Sociedad para lograr que los diferentes partidos republicanos de Igualada vivan en constante relación» (ADGC, fons associacions, expedient 4370; les cursives són meves).

Republicà fins que l'enfrontament amb els altres sectors que hi convivien els portà al trencament.²⁸

La ruptura definitiva entre solidaris i antisolidaris al Centre Republicà s'esdevindria el gener de 1908, dins el marc de la reunió general de socis. En la celebrada el 6 de gener d'aquell any, el soci Ramon Malvehí va proposar que fos retirat el retrat de Nicolás Salmerón que hi havia als balcons del Centre. Leopold Sàbat li va respondre que:

[...] extrañándole mucho la proposición hecha por Malvehí toda vez que en el Reglamento consta de una manera clara que se había formado esta sociedad para que todas las fuerzas republicanas igualadinas vivieran en constante relación y que por lo tanto consideraba que dentro del Centro habría partidarios de Salmerón en que verían en malos ojos la retirada de dicho retrato, para evitar tal vez una sensible desidencia dice (después de hacer constar que no es amigo de los personalismos) propongo que se retiren los retratos de Lerroux y Salmerón.²⁹

La resposta de Malvehí va ser contundent: «[...] por su parte consideraba a Salmerón traidor a la causa republicana toda vez que se alía con carlistas y elementos reaccionarios sin consentimiento del partido y además agrega que es indigno de un Centro Republicano la permanencia de un retrato de un hombre funesto» i considerava, en canvi, que el retrat de Lerroux no s'havia de retirar perquè Malvehí entenia que no havia faltat a la disciplina del partit d'Unió Republicana. La proposta va provocar un debat encès, de manera que la qüestió es posposava per després que s'haguessin fet les eleccions per a la Junta del Centre. Tot i això, al final la reunió es va fer el 19 de gener, abans que fos escollida la nova Junta. En aquesta reunió, els socis Ramon Malvehí, Francesc Dalmases i Estanislau Viñau, entre d'altres, van proposar que el Centre es declarés antisolidari. La resposta vingué de part de Joan Serra Constansó, un dels fundadors, que va fer un repàs de la història del Centre per recordar, una vegada més, que s'havia creat amb l'objectiu de ser la casa de tots els republicans per tal que hi convisqués qualsevol fracció republicana present a la ciutat, i demanava que continués així. La proposta de Serra va ser aprovada per majoria i s'hi van oposar

28. A *El Igualadino* del 15 de setembre de 1907 s'indica que el comitè de la JRAR està instal·lat al Centre.

29. ANC, ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, acta del 6 de gener de 1908.

disset dels socis assistents.³⁰ Aquestes diferències, que provocaren l'escissió del Centre Republicà, no van merèixer ni una línia del setmanari *El Igualadino*, excepció feta de l'article «Vents de bogeria» que Joan del Noya —el mateix Joan Serra Constansó— va fer per comentar diversos aspectes sobre la situació en què es trobaven algunes entitats igualadines, entre les quals el Centre Republicà mateix, del qual deia:

Y aquesta influència [la dels «vents de bogeria»] s'ha sentit en molts altres indrets. En el Centre Republicà va enfosquir l'intel·ligència de un nucli de joves ab més bona voluntat que reflexió. Quant meditaran serenament sobre la seva actitud, veurán qu'está renyit ab les mes vulgars reglas de la sana democràcia l'oposarse, com van ferho, encara que inutliment, a que'l *Centre Republicà* continuhi essent la casa de tots els republicans, ahont ab absoluta llibertat pugui pensar cada individuo del modo que mellor li aconselli la seva rahó y la seva conciencia, y guardantse els uns als altres el respecte degut, fruint la germanor natural entre la gran família republicana. La segona de las bases fonamentals del nou partit qu'acaudilla Lerroux y l'acort, pres a instancia del propi Lerroux, de fer constar el sentiment per la mort del entusiasta *solidari* Alfret Calderón, haurán ja convensut als joves radicals del *Centre*, de la poca rahó que tenian al voler imposar sas intransigencias.³¹

Les esperances de Joan del Noya no es farien realitat. Aquell gener de 1908, el Centre Republicà d'Igualada havia deixat de ser *de facto* la «casa de tots els republicans», ja que el 29 del mateix mes s'inscriví al Govern Civil de Barcelona el Centre Nacionalista Republicà, que no va tenir continuïtat, i l'abril del mateix any es creava el Centre de la Joventut Republicana Autonomista Radical,³² especialment sagnant per al Centre Republicà d'Igualada, atès que la majoria dels membres del Partit Republicà Radical de la capital de l'Anoia provenien de la històrica institució del republicanisme local.

Els homes del Centre es van situar aleshores a l'òrbita del naixent republicanisme catalanista que l'any 1910 es va acabar organitzant en la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR), a partir de la fusió del Partit Federal, la Unió Republicana i el Centre Nacionalista Republicà. Des

30. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, acta del 19 de gener de 1908.

31. Joan del NOYA: «Vents de bogeria», *El Igualadino*, 26 de gener de 1908.

32. ADGC, Fons d'associacions, expedient 5502. El Centre Nacionalista Republicà consta a l'obra de P. SOLÀ: *Història de l'associacionisme...*, *op. cit.*, p. 438. Segons aquest autor, hauria desaparegut el febrer de 1909.

del número 250 (21 de març de 1909), *El Igualadino*, el periòdic del Centre, abandona el subtítol «Órgano de la Fraternidad Republicana» per passar a denominar-se «Semanario Republicano Autonomista», i a partir de les eleccions municipals d'aquell mateix any, els homes del Centre Republicà van presentar-se ja sota l'epítet de republicans autonomistes.

Malgrat la vinculació de la majoria dels socis del Centre a la UFNR, va voler mantenir el miratge de ser la «casa de tots els republicans». D'aquesta manera, el retrat de Lerroux encara va ser present al local on s'hostatjava passant al saló del cafè, primer, i al saló de lectura, després, i en els casos en què es va demanar la retirada del retrat sempre es va acordar deixar-ho en mans de la Junta.³³ Al marge d'aquest component simbòlic, la voluntat de mantenir el caràcter originari del Centre es manifestà una altra vegada el gener de 1911, quan Amadeu Biosca va proposar que s'adherís a la UFNR, atès que ja existia un Centre Radical a Igualada. Això va provocar la convocatòria d'una assemblea general extraordinària en la qual Joan Roca Puig va donar suport a la moció d'Amadeu Biosca fonamentant-se en el fet que:

[...] toda vez que se ha formado el partido de U.F.N.R. y en él han ingresado los partidos Federal y de Unión Republicana cuyos partidos tenían en este Centro constituídos sus comités y habiendo estos quedado sin efecto desde la fundación del mencionado partido, creo que este Centro podría adherirse a la U.F.N.R.³⁴

A parer del president del Centre, això suposava haver de canviar-ne el nom i el reglament, tot i que Roca el contradia i afirmava que només calia canviar-ne alguns articles. S'oposà a aquesta proposta Sebastià Llusà, el qual argumentava que adherir-se a la UFNR significava «canviar el nom del mismo y no podrán pertenecer en él los republicanos que no están conformes con esta fusión y al mismo tiempo dejará de ser este Centro lo que ha sido hasta ahora: la casa de la tolerancia» i proposava que el partit creés una junta municipal que es mantingués dins del Centre. Finalment, l'assemblea va decidir que el Centre Republicà d'Igualada no s'adherís a la UFNR.

33. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C0135, *Libro de actas del Círculo Republicano*, actes del 15 de gener de 1911 i del 4 de febrer de 1917.

34. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C0135, *Libro de actas del Círculo Republicano*, actes del 15 de gener de 1911 i del 22 de gener de 1917.

LA POLITITZACIÓ DEFINITIVA DEL CENTRE REPUBLICÀ, 1917-1921

La UFNR aviat entrà en crisi, malgrat l'èxit electoral obtingut el 1910. Cap al 1913 existia una clara línia divisòria entre el sector republicà liberal, encapçalat per Pere Coromines i Jaume Carner, i el sector de tendència obrerista, el principal dirigent del qual era Francesc Layret. Coromines i Carner van acordar una coalició a les legislatives de 1914 amb el Partit Republicà Radical, el qual començava d'una manera molt evident un viratge cap al centre, i això es va fer en una reunió a la casa que Hermenegildo Giner de los Ríos tenia a Sant Gervasi de Cassoles. El mal resultat a les eleccions d'aquesta coalició va acabar fent esclatar la UFNR i Layret i els seus van formar el Bloc Republicà Autonomista, que s'acabaria fusionant amb la Joventut Republicana de Lleida l'abril de 1917 tot formant el Partit Republicà Català (PRC), el primer directori del qual quedà constituït per Francesc Layret, Gabriel Alomar, Marcel·lí Domingo, Alfred Pereña i Antoni Estivill.³⁵

És probable que el Centre Republicà hagués viscut en aquells anys una renovació dels socis amb una entrada de joves. Almenys sembla que el 1916 tots els membres de la Junta eren «jóvenes y poco adiestrados en asuntos social-políticos o de una Sociedad política como es esa».³⁶ Tanmateix, no va ser fins al 1918 que es va activar novament la propaganda republicana. El dia 1 de maig de 1918, *L'Igualadí* tornava a sortir, en una cinquena època, després d'haver tancat la quarta el desembre de 1916. I des del Centre Republicà es va dur a terme una intensa campanya de propaganda republicana arreu de la comarca.³⁷ El Centre quedava adherit al Partit Republicà Català i passava a tenir un control més gran sobre l'activitat política dels seus homes. Ideològicament, a més, es produí un gir cap al socialisme i així ho expressaven des de *L'Igualadí*:

Estem adherits al «Partit Republicà Català» perquè, de la gran família republicana, és el que per les seves orientacions socialistes té més de comú amb nostre manera de pensar, ja que si un dia claudiquéssim de nostres ideals republicans, seria per decantar-nos més de dret al socialisme.

Volem una República Ibèrica, forta i gran, a base de una federació de veritat de totes les regions de la Península, tenint cada una d'elles àmplia autonomia política i administrativa.³⁸

35. *La Publicidad*, 23 d'abril de 1917.

36. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C0135, *Libro de actas del Circulo Republicano*, acta del 27 de febrer de 1916.

37. LA REDACCIÓ, «Història», *L'Igualadí*, 1 de maig de 1918. Per resseguir l'esforç organitzatiu, he consultat els números del mes de maig i juny d'aquesta publicació.

38. *L'Igualadí*, 1 de maig de 1918.

De fet, des de 1917 fins a 1923, la ciutat d'Igualada va viure un conjunt de convulsions socials i polítiques que, a la pràctica, van dividir la població en dos. Aquest va ser just el període en què el Centre arribà al seu apogeu, abans del tancament el 1926. El juny de 1916, després d'intenses pressions, els republicans aconseguiren la dimissió de l'alcalde Narcís Puiggròs i que el governador civil nomenés com a alcalde el republicà Ramon Guitart —el regidor amb major nombre de vots en les eleccions municipals de 1915—, càrrec que ocuparia fins a la seva mort, el 22 d'abril de 1919. Guitart fou succeït per Amadeu Biosca Busqué, un dels homes forts del Centre, que veuria reforçada la seva majoria en les eleccions municipals de 1920 amb el fracàs de la candidatura de la Federació Patronal. D'aquesta manera i també gràcies al canvi de legislació, que permetia l'elecció de l'alcalde per part dels regidors, revalidà el càrrec, que ja no abandonà fins que la dictadura de Primo de Rivera va destituir tots els regidors d'elecció popular.

Si la Federació Obrera Local va mantenir un enfrontament amb la Federació Patronal en l'àmbit de la lluita sindical i econòmica, el Centre Republicà d'Igualada s'hi enfrontà en l'àmbit polític. El procés de radicalització que van viure els sindicats locals vinculats a la CNT va tenir la seva contrapart política al Centre Republicà, el qual es va acabar alineant amb l'ala més obrerista del Partit Republicà Català. En una assemblea d'aquest partit celebrada el 25 de setembre a Barcelona, Francesc Layret, Gabriel Alomar, Marcel·lí Domingo, Joan Casanovas i Lluís Companys presentaren una proposició en què s'afirmava l'adhesió als principis de la Tercera Internacional, es proposava la creació d'un sol organisme sindical per al proletariat espanyol i es donava marge al directori del partit perquè, en conseqüència, «realice la transformación de nuestra comunión política en el sentido expresado, ingresando, cooperando o creando el partido que responda a los citados ideales». ³⁹ La Joventut Republicana de Lleida ni tan sols assistí a la reunió i mostrà la seva disconformitat amb la feina feta pel directori i August Pi i Sunyer, diputat a Corts, s'oposà a la proposta. Finalment, es va decidir posar-ho a consideració de tot el partit mitjançant un referèndum. Amb aquest objectiu, el Centre Republicà d'Igualada es va reunir en una assemblea extraordinària de socis el 3 d'octubre en la qual es va acordar l'adhesió a la proposta de Layret, Alomar, Domingo, Casanovas i Companys. ⁴⁰

39. *La Publicidad*, 27 de setembre de 1920.

40. *L'Igualadí*, 3 i 10 d'octubre de 1920. Significativament, la nota que aparegué al setmanari republicà el 10 d'octubre era molt breu i s'expressava en aquests termes: «Per acord de la reunió del diumenge, el Centre Republicà s'adherí a les bases de la majoria del Bloc.» Això darrer feia referència al Bloc Republicà Autonomista, un dels components fundacionals del PRC.

UNA LLARGA ETAPA D'ENSOPIMENT, 1921-1931

Malgrat trobar-se en ple apogeu polític, el 1921 es començaren a manifestar alguns elements que indicaven que el Centre entrava en una etapa d'estancament o, fins i tot, de crisi. D'entrada, a començament de gener, la direcció decidí canviar la redacció de *L'Igualadí*, al mateix temps que substituïa el subtítol «Setmanari Republicà Autonomista» pel de «Portaveu del partit republicà d'Igualada i sa comarca». La nova redacció ho justificava pel fet que l'antiga «venia actuant amb una feblesa i una moderació tan accentuada que desdeia completament de lo que té d'ésser una publicació porta-veu d'un partit republicà». ⁴¹ És probable que, dins el marc de la disgregació creixent del republicanisme catalanista i de la seva feblesa manifesta a Barcelona, el Centre hagués decidit actuar per lliure, desmarcat de qualsevol organització centralitzada, tal com acabaria passant amb les diverses forces republicanes de les comarques, que s'havien adherit al PRC. Durant el 1921, *L'Igualadí* tancà la seva cinquena època amb un darrer número aparegut el 19 de febrer. Ja no reapareixeria fins al 3 de setembre de 1921, amb alguns canvis fonamentals com la introducció novament del castellà com a llengua del setmanari o el posicionament més fermament federalista, d'influència llibertària, i renegant de l'antiga posició favorable a la Tercera Internacional. ⁴² *L'Igualadí* tornà a desaparèixer el novembre d'aquell mateix any i només tingué una reaparició esporàdica l'abril de l'any 1923, amb motiu de les eleccions de diputats a Corts.

Així mateix, en l'assemblea ordinària celebrada el 25 de març de 1921, es va fer evident el malestar per la manera d'actuar dels regidors republicans. Per aquest motiu, alguns socis reclamaven que el comitè d'acció política del Centre es reunís als seus locals i no allà on els anés bé i es reclamava que els candidats a regidor fossin nomenats en reunió general. En ple debat, un dels membres va arribar a afirmar que «hay concejales republicanos que parece que se den vergüenza de subir la escalera de este Centro». Dins el marc d'aquesta reunió també es va criticar la contractació a l'Ajuntament de Ramon Solsona i d'alguns altres destacats carlins. ⁴³ Els crítics

41. *L'Igualadí*, 9 de gener de 1921.

42. *L'Igualadí*, 3 de setembre de 1921. Tal com es diu a l'edició del 10 de setembre de 1921, hi hagué un error d'impremta en la data i constava com a apareguda el 3 d'agost.

43. Sobre Ramon Solsona, vegeu M. BISBAL i M. T. MIRET: *Diccionari biogràfic d'igualadins*, Barcelona, Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1986, p. 201-202; S. BENOECHEA: *Les dècades convulses: Igualada com a exemple*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, p. 45.

afirmaven que aquest fet era un insult als republicans i que el que calia era contractar persones amigues i no enemics declarats. Francesc Just, que era el comptador de la Junta, respongué que el que s'havia de mirar eren les capacitats de les persones, tal com ho feien els patrons amb els seus obrers i, en aquest punt, Joan Fabregat li recriminà que:

[...] no encontraríamos patrono alguno, que colocase a ningún operario que él supiese que alguna vez hubiese empuñado algún arma, con no muy sana intención hacia él. Y que lo mismo debemos hacer nosotros con jente que si no han puesto fin a los días de alguno de nosotros, no ha sido por no haberlo probado; por ejemplo las elecciones del barrio de San Agustín en que nos hicieron más de 40 disparos.⁴⁴

Malgrat tot, en les eleccions municipals de 1922, els candidats del Centre Republicà van continuar imposant-se i no va ser fins a l'arribada de la dictadura de Primo de Rivera que el Centre veié decaure la seva activitat. A partir de 1923, les actes reflecteixen la situació d'excepcionalitat en què van viure moltes entitats del mateix tipus que el Centre, les quals van poder mantenir una certa activitat social, però van quedar mancades de la seva ànima política. Això afectà especialment els centres republicans catalanistes com el d'Igualada. La vida del Centre es va anar veient cada cop més plena de dificultats, tal com ho expressa la caiguda d'ingressos entre 1924 i 1925, que van passar de 3.056,15 pessetes recaptades en el primer d'aquests anys a 1.620,75 el 1925.⁴⁵ El darrer acord polític pres per l'assemblea de socis del Centre que registren les actes conservades a l'Arxiu Nacional de Catalunya és el d'adherir-se als esdeveniments commemoratius de la Primera República, impulsats per Alejandro Lerroux en un intent de reagrupar les forces republicanes opositores a la dictadura i que donà lloc a la creació de l'Alianza Republicana. Tanmateix, tot i que en el llibre commemoratiu d'aquest acte hi consta l'adhesió d'un bon nombre d'entitats republicanes catalanes i de la Unió de Rabassaires, diri-

44. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C0135, *Libro de actas del Círculo Republicano*, acta del 25 de març de 1921. L'incident a què es refereix és el que va passar al districte de Sant Agustí en les eleccions del 14 de novembre de 1915, en què els requetès van irrompre a trets i van provocar sis ferits i diversos lesionats lleus (*L'Igualadí*, 21 de novembre de 1915).

45. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C0135, *Libro de actas del Círculo Republicano*, actes de l'1 de febrer de 1925 i de l'1 de febrer de 1926.

gida per Lluís Companys, no hi consta l'adhesió del Centre Republicà igualadí.⁴⁶

L'APOGEU REPUBLICÀ, 1931-1936

La Dictadura va començar a entrar en crisi l'any 1929 i el general Miguel Primo de Rivera y Urbaneja va dimitir el 30 de gener de 1930. A partir d'aquí es va entrar en un període de provisionalitat conduït per dos governs: el del general Dámaso Berenguer i el del general Juan Bautista Aznar. En aquest període, l'oposició republicana va fer un torcebraç al Govern que, finalment, es va saldar favorablement a les forces republicanes en les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931.⁴⁷ A Catalunya, aquestes forces s'havien començat a reorganitzar des de finals de 1929 en un procés que no es clouria fins al març de 1931, en què el panorama quedà delimitat per tres forces. D'una banda, el republicanisme de centre espanyolista, representat pel Partit Republicà Radical, el qual encara tenia força implantació, sobretot a Barcelona ciutat, fins i tot entre diversos sectors.

En el camp del catalanisme, dues forces relativament noves es disputaven l'electorat republicà. En primer lloc, Acció Catalana i Acció Republicana representaven un catalanisme republicà moderat i des de 1930 actuaven unides, encara que orgànicament mantinguessin la independència. Ambdós grups es van fusionar en el Partit Catalanista Republicà, que es fundà oficialment el 22 de març de 1931, una setmana després de la Conferència d'Esquerres Catalanes, que donà lloc a Esquerra Republicana de Catalunya, més a l'esquerra que el PCR.⁴⁸

A ERC, per la seva banda, hi confluïren les restes del Partit Republicà Català, el grup format pel setmanari *L'Opinió* i grups seguidors de Francesc Macià de procedència diversa: les restes d'Estat Català, entitats nacionalistes radicals creades durant la dictadura i grups d'escindits d'Acció Republicana, disconformes amb la fusió amb Acció Catalana.⁴⁹ I, tot i que no hi

46. ALIANZA REPUBLICANA: *El 11 de Febrero de 1926. Manifiesto*, Madrid, Imprenta de Zoila Ascacíbar y Compañía, 1926.

47. S. BEN AMI: *Los orígenes de la Segunda...*, op. cit.

48. M. BARAS: *Acció Catalana 1922-1936*, Barcelona, Curial, 1984; J. B. CULLA: *El catalanisme d'esquerra: del grup de L'Opinió al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra*, Barcelona: Curial, 1977; M. D. IVERN: *Esquerra Republicana de Catalunya 1931-1936*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988-1989, 2 v.; A. SALLÉS: *Quan Catalunya era d'Esquerra*, Barcelona: Edicions 62, 1986.

49. Vegeu l'entrevista a Nicolau Battestini a *El Diluvio*, 14 de març de 1931.

anava directament, Esquerra Republicana rebé el suport implícit d'una força important com era la Unió de Rabassaires, gràcies a l'adhesió del seu secretari general, Amadeu Aragay, i del Centre El Progreso de Martorell, que feia també de seu del sindicat pagès.⁵⁰ A més, hi participaren un bon nombre de centres republicans de les comarques, molts dels quals havien coincidit a la Unió Republicana de 1903-1905, a la UFNR i al PRC, com és el cas de la Joventut Republicana de Lleida, els grups integrants del Partit Republicà Federal Nacionalista de les comarques de Girona, el Centre Democràtic Republicà de Rubí o el Foment Nacionalista Republicà de Reus, per citar-ne alguns. Se'ls afegien altres centres federals, republicans i, fins i tot, d'ascendència radical, com la Fraternitat Republicana de Terrassa. El Centre Republicà també va decidir adherir-se a la Conferència d'Esquerres Catalanes, tot i que no hi va assistir. Pel que fa referència a l'Anoia, entre les entitats que hi enviaren delegats només tenim constància de la presència del Centre Republicà Català de Capellades.⁵¹

La victòria d'Esquerra Republicana de Catalunya, en coalició amb la Unió Socialista de Catalunya,⁵² a Barcelona i la proclamació de la República per Companys i de la República Catalana per Macià van tancar el duel entre els dos corrents republicans catalanistes. La victòria clara d'ERC a les eleccions del 28 de juny de 1931 per a establir les Corts constituents va acabar de reblar el clau. D'aquesta manera, entre l'abril de 1931 i el febrer de 1932, moment en què ERC celebrà el seu I Congrés Nacional, un bon grapat d'entitats de tota mena i procedència es van anar adherint al partit de Macià i Companys tot formant un ampli partit de masses estès arreu del territori.

Entre 1926 i 1930, el Centre Republicà havia deixat d'actuar: la darre-
ra acta és del 26 de febrer de 1926. La disgregació dels republicans igualadins devia ser tan gran que des del Centre Català (Acció Catalana-PCR) se'ls acusava de no haver «col·laborat pas poc ni gaire» a la instauració de la República i s'insinuava que havien participat en els ajuntaments de la primera dictadura i que havien intentat col·locar candidats monàrquics abans d'aquesta, fins al punt que arribaven a afirmar que «si a la península ibèrica no hi haguessen hagut partits republicans d'altra mena que la dels nostres “igualadins”, certament que no s'hauria pas implantat la Repú-

50. *El Diluvio*, 13 de març de 1931.

51. *El Día de Igualada*, 18 de març de 1931; *La Defensa*, 16 de desembre de 1932; *Las Noticias*, 19 de març de 1931.

52. La coalició ERC-USC va obtenir vint-i-cinc regidors; la del PRR-PSOE, dotze, i la Lliga Regionalista, dotze. El Partit Catalanista Republicà quedà fora de l'Ajuntament.

blica». ⁵³ La iniciativa de restaurar el Centre Republicà va sorgir dels republicans radicals igualadins. D'aquesta manera, aprofitant un banquet popular en commemoració de la I República, l'11 de febrer de 1930, Veremon Bertran —més conegut com *Veremundo* o simplement *Mundo* Bertran—, Albert Sàbat i Estanislau Viñau decidiren reprendre el camí i refundar al cap de pocs dies el Centre Republicà d'Igualada. Així s'expressa en l'enquesta que va enviar la direcció d'ERC a les seves entitats el maig de 1934, en la qual el Centre responia que s'havia fundat el 23 de febrer de 1930, és a dir, poc després de la caiguda del dictador i de l'àpat abans esmentat. ⁵⁴

És evident que el període de dictadura havia tingut la virtut que les dues famílies republicanes que havien conviscut al Centre en els seus orígens, la catalanista i la lerrouxista, s'haguessin retrobat, fins al punt que *Mundo* Bertran, cap destacat dels radicals igualadins i principal impulsor de la refundació del Centre, en fou escollit primer president per al bienni 1930 i 1931. La diversitat d'opinions i l'esperit unitari que existien aleshores s'evidencien en el fet que sembla que, poc abans de celebrar-se les eleccions municipals d'abril de 1931, al si del Centre s'hi aixoplugaven cinc grups republicans diferents, que eren Acció Catalana, Acció Republicana, socialistes, federals i el Partit Republicà Radical. ⁵⁵

Aquells dies de 1931 van ser força agitats entre les forces republicanes igualadines. Ja hem vist que el Centre Republicà es va adherir a la Conferència d'Esquerres Catalanes. Gairebé al mateix temps es creava el Centre Republicà Català, adherit al Partit Catalanista Republicà, amb seu a la rambla de Sant Isidre, núm. 1, com a resultat de la fusió del grup d'Esquerra Catalana —Acció Republicana— i del Centre Català —Acció Catalana—. ⁵⁶ Ben aviat, els dos centres republicans van entrar en converses i sembla ser que s'havia arribat a un principi d'acord mitjançant el qual es presentarien vuit regidors del Centre Republicà i quatre del Partit Catalanista Republicà. ⁵⁷ Però l'acord es va trencar ràpidament i el comitè del Centre Republicà va decidir presentar candidatura sense coalició i el mateix féu el Partit Catalanista Republicà. ⁵⁸ Tal com veurem, les eleccions del 12 d'abril van donar la victòria a les dretes —en nombre de regidors— i a la candidatura del

53. *L'Ideal*. Periòdic quinzenal. *Portaveu del Centre Catalanista Republicà*, 20 de maig de 1931.

54. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C0824; *La Defensa*, 30 d'abril de 1932.

55. *El Día de Igualada*, 4 i 9 de març de 1931; *La Defensa*, 16 i 31 de desembre de 1932.

56. *El Día de Igualada*, 21 de març de 1931; *L'Ideal*, 15 de març i 9 d'abril de 1931.

57. *El Día de Igualada*, 28 de març de 1931.

58. *El Día de Igualada*, 31 de març de 1931; *L'Ideal*, 9 d'abril de 1931.

Centre Republicà —en nombre de vots—. Tanmateix, com a moltes poblacions de Catalunya, les eleccions es van repetir el 31 de maig amb la retirada de la candidatura de dretes i la del Partit Catalanista Republicà, de manera que l'Ajuntament del trienni 1931-1934 quedà format íntegrament pels homes del Centre.⁵⁹

Durant els primers mesos de República, la convivència de diferents famílies republicanes al si del Centre i a la Casa de la Vila no va presentar incidències. Però ben aviat es van formar tres bàndols: els seguidors de l'alcalde Amadeu Biosca, els del Comitè d'Esquerra Republicana i els del Partit Republicà Radical. Aquests darrers se'n separaren el 1932, tot publicant un quinzenal titulat *La Defensa* —que durant uns mesos va fer també de portaveu de les activitats del Centre Republicà— i, finalment, van crear el Casino Republicà Radical, inaugurat durant la Festa Major de 1932.⁶⁰

De mica en mica, els membres d'ERC es van fer amb el control del Centre Republicà. Aquest constava com a entitat adherida a Esquerra Republicana en la segona llista de comarcals que va aparèixer a *L'Opinió* l'octubre de 1931, però en la llista d'entitats inscrites al I Congrés Nacional del partit, celebrat els dies 13 i 14 de febrer de 1932 s'indica com a entitat d'Igualada «Esquerra Republicana de Catalunya», la qual cosa significa que hi havia un comitè dins del Centre que ostentava la representació del partit a la ciutat.⁶¹ La relació d'Amadeu Biosca i els seus seguidors amb ERC va ser tortuosa. El juny de 1932 es van presentar dues llistes per a l'elecció del comitè polític del Centre Republicà i, a causa del grau d'enfrontament que hi havia, es va haver de suspendre la votació. Sembla que les paraules contra Amadeu Biosca van ser força gruixudes. Els dos sectors enfrontats ho eren arran de la manera de portar l'ordre públic per part de l'Ajuntament —uns més moderats i uns altres considerats «extremistes»— i els ànims s'havien escalfat pel fet que Biosca prohibia una reunió del comitè d'ERC al Centre la mateixa tarda que s'autoritzava una processó.⁶²

59. *Diari d'Igualada*, 6 de juny de 1931.

60. *La Defensa*, 22 d'agost de 1932.

61. *L'Opinió*, 9 d'octubre de 1931 i 12 de febrer de 1932.

62. De fet, les posicions moderades d'Amadeu Biosca es manifestaren des de l'inici mateix de República. Així, a finals de maig, Biosca assistia a un acte dels republicans de Tous afins al Centre d'Igualada i s'oferia com a diputat provincial al rector de la parròquia d'aquest municipi, tot dient-li que «no fés cas d'un acord que s'havia pres al Centre Republicà de la nostra ciutat [Igualada] car, segons ell, a tot arreu s'hi troben extremistes» (*Diari d'Igualada*, 27 de maig de 1931). Vegeu també M. TÉRMENS: *Revolució i Guerra Civil a Igualada (1936-1939)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montser-

El 28 d'agost de 1932 el Centre Republicà va prendre la decisió d'adherir-se al partit dirigit per Macià.⁶³ A partir d'aquest moment, el primer que es va fer fou neutralitzar Amadeu Biosca, que molestava tant els d'Esquerra com els radicals amb la seva actuació personalista, autoritària segons alguns. Això s'aconseguí amb el procés que portà al nomenament del diputat que havia de representar la comarca a les eleccions del Parlament de Catalunya que se celebraren el 20 de novembre de 1932. El diumenge 16 d'octubre es reunia la comarcal d'ERC amb una representació de quinze pobles i Amadeu Biosca només rebia els vots d'Igualada i Capellades, perquè la majoria de pobles considerava que el candidat havia de ser membre d'Esquerra i Biosca n'havia estat exclòs. Els oponents de l'alcalde igualadí afegien com a argument que l'històric republicà no representava el sentir de la majoria de la comarca, que amenaçava amb l'abstenció si Amadeu Biosca anava de diputat. Fins i tot dins del Centre Republicà els suports de Biosca eren mínims i alguns membres del comitè polític, que van fer arribar un escrit a la premsa, indicaven que la majoria de regidors que continuaven fidels al Centre proposaven la candidatura de Biosca com una manera de fer-lo plegar d'alcalde.⁶⁴ Un cop neutralitzat Biosca, tot i que Esquerra quedava en minoria al consistori, el Centre Republicà imposà a l'alcalde que fes fora de les tinences d'alcaldia *Mundo* Bertran, Estanislau Viñau i Josep Mussons, regidors adscrits al Partit Republicà Radical.⁶⁵

Això, però, no va suposar el tancament de l'enfrontament dins el Centre, que es reproduí el febrer de 1933 quan, amb motiu de tornar-se a votar el comitè polític, les tensions entre amadeistes i esquerrans van ressorgir. A la reunió del 19 de febrer de 1933 sembla que els retrets personals van predominar, més que no les postures polítiques. El diumenge següent es va procedir a la votació definitiva, amb trencament d'urna inclòs, cosa que no impedí que es donés per vàlida la votació.⁶⁶ La victòria va ser per als mem-

rat, 1991, p. 28-29. Vegeu també *Diari d'Igualada*, 16 de juny de 1932. Un relat de tota la història de relacions entre Biosca i els d'Esquerra Republicana, el podeu trobar a *La Defensa*, 31 de desembre de 1932.

63. *Diari d'Igualada*, 29 d'agost de 1932.

64. *Diari d'Igualada*, 20 d'octubre de 1932. En qualsevol cas, Amadeu Biosca va continuar a l'òrbita del Centre Republicà, ja que el podem veure intervenint com a orador en un dels mítings del Front d'Esquerreres celebrats a Igualada el febrer de 1936: *Diari d'Igualada*, 15 de febrer de 1936.

65. M. TÉRMENS: *Revolució i Guerra Civil...*, op. cit., p. 29; *La Defensa*, 16 i 31 de desembre de 1932.

66. El resultat de la votació fou el següent: Ramon Soler Brufau, 176 vots; Salvador Cuatrecases Morros, 174; Albert Sàbat Boladeres, 167; Jaume Gont Miret, 166; Isidre Torrents Mercader, 162; Pere Torner Figueres, 166; Josep Palmés Martí, 124; Joan Puiggròs Pa-

bres d'Esquerra Republicana, que van donar estabilitat i coherència a l'actuació de la vella entitat republicana. A partir d'aquell moment, el Centre Republicà va viure la seva etapa de màxima expansió i va acabar la construcció de la seva seu social del passeig Verdaguer, núm. 62.

La integració a Esquerra Republicana, doncs, va coincidir en el temps amb el darrer impuls de la construcció del Centre Republicà en uns terrenys entre el carrer Caresmar i el passeig Verdaguer que havia ocupat principalment la fassina del Maset. La idea que el Centre Republicà havia de posseir un local de propietat té els seus orígens el 1905, en plena expansió de la Unió Republicana, quan s'havia proposat de comprar-ne un mitjançant una subscripció d'accions.⁶⁷ Malgrat això, el projecte no es va dur a terme i, finalment, tal com hem dit, el Centre es va mantenir al local de la rambla Nova fins al 1925. Quan el febrer de 1930 es tornaren a reorganitzar sembla que ja es van proposar d'entrada construir un nou centre.

La manera amb què es va finançar el nou local va ser semblant al que es projectava el 1905, és a dir, mitjançant una emissió de cent obligacions de 500 pessetes que fou seguida per una segona emissió de sis-centes accions de 50 pessetes.⁶⁸ Al cap i a la fi, un sistema que no tenia res de nou i que havia iniciat Alejandro Lerroux per construir la seva primera Casa del Pueblo a Barcelona el 1905.⁶⁹ El local era prou ampli per a contenir cafè, teatre, biblioteca, sala de billar, etc. I segurament en la seva construcció hi van intervenir alguns socis treballant-hi sense cobrar.⁷⁰ Finalment, el local va ser inaugurat el 14 d'abril de 1933, aprofitant el segon aniversari de la proclamació de la República. Coincidint amb la inauguració del local en propietat del Centre es va tornar a publicar *L'Igualadí*, que reapareixia en la seva darrera època el mateix dia que s'inaugurava el local. El Centre va ser parcialment clausurat arran de la repressió dels Fets d'Octubre de 1934, atès que s'hi van prohibir els actes i les reunions polítiques, però es va permetre la continuïtat dels balls i alguna altra activitat. L'acció política es va reprendre arran de les eleccions de diputats a Corts del febrer de 1936, en organitzar-hi alguns actes el Front d'Esquerres. Durant la Guerra Civil, sembla que va acabar essent usat com a lloc per a atendre malalts i ferits de

nadés, 124; Pere Bertran Tarrés, 32; Josep Morera Roig, 28; Josep Castelltort Jubert, 28. Quedaven escollits els vuit primers. *Diari d'Igualada*, 27 de febrer de 1932.

67. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, acta del 25 de setembre de 1905.

68. J. DOMINGO: «Apunts d'història...», *op. cit.*, p. 18.

69. J. B. CULLA: *El republicanisme lerrouxista...*, *op. cit.*, p. 99-100.

70. La descripció del local a J. DOMINGO: «Apunts d'història...», *op. cit.*, p. 18. Sobre la intervenció de socis, vegeu *L'Igualadí*, 14 d'abril de 1933.

guerra. Amb el final del conflicte, el local del Centre va ser confiscat el mateix 1939 i va ser usat, en primer terme, com a presó comarcal i, posteriorment, com a magatzem de la Fira d'Igualada. L'any 1967 es va enderrocar per construir-hi l'oficina de correus d'Igualada.⁷¹

UNA ENTITAT DEMOCRÀTICA I ACTIVA: ESTRUCTURA I FUNCIONAMENT DEL CENTRE REPUBLICÀ D'IGUALADA

El principal òrgan del Centre Republicà d'Igualada era la reunió general de socis, és a dir, l'assemblea general, que era la que tenia capacitat per a prendre les decisions més importants: canvis de local, de nom, adhesió a una opció política determinada... L'assemblea de socis es reunia de manera ordinària un cop a l'any, generalment durant la primera quinzena de gener. També es podia reunir de manera extraordinària a instàncies d'un o més socis o de la Junta Directiva, però era sempre la Junta la que decidia si la convocatòria de reunió general extraordinària s'ajustava al que deia el reglament.

El Centre era regit per una junta directiva formada per un president, un vicepresident i sis vocals, un dels quals tenia el caràcter de secretari.⁷² Entre aquests vocals apareix sovint la figura del comptador o caixer i la del vice-secretari i, més esporàdicament, la del bibliotecari. La Junta Directiva es renovava per meitats cada any i per fer-ho nomenava una comissió que elaborava una candidatura que es presentava a la reunió general, la qual era votada el diumenge següent per sufragi universal entre tots els socis. Tot i que tenim constància d'alguns dels resultats d'aquestes eleccions, no podem determinar amb exactitud el nivell de participació atès que no disposem d'un cens exacte de socis, cosa a la qual ens referirem tot seguit, malgrat que podem afirmar sense por d'equivocar-nos que la implicació dels socis devia ser relativament baixa i que, a tot estirar, arribava a votacions d'unes quaranta persones sobre un total estimat de cent seixanta durant la dècada de 1910 i en el cas de 1933 sabem que haurien votat entre 176 i 204 socis per a l'elecció del comitè polític quan el Centre tenia al voltant de dos-cents cinquanta socis. De la lectura de les actes del Centre es desprèn que durant la dècada de 1920 aquesta pràctica es va abandonar i que l'assemblea de socis nomenava una comissió per escollir els nous membres de la Junta.

71. J. DOMINGO: «Apunts d'història...», *op. cit.*, p. 20-21; J. DOMINGO (coord.): *75 anys. 1931-2006...*, *op. cit.*, p. 12.

72. ADGC, fons d'associacions, expedient 4370: *Reglamento*.

Un cop escollida la meitat dels membres de la Junta Directiva i constituïda la nova Junta, eren els seus integrants els qui, per consens o per votació, determinaven qui ostentaria cada un dels càrrecs que la integraven.

La Junta tenia caràcter administratiu. Tanmateix, donada la seva orientació política, tenia unes estretes relacions amb els grups republicans igualadins. Mentre el Centre es mantingué com un espai unitari de tots els republicans, algunes decisions polítiques, com la que tenia relació amb els aspectes electorals, especialment pel que feia referència a les eleccions municipals, eren tractades per una comissió electoral formada per un representant del Centre i per membres dels comitès polítics existents. En el moment de la primera refundació, el 1904, a la pràctica, els aspectes electorals eren abordats pel president del Centre i pels comitès federal i de la Unió Republicana. A mesura que el Centre es va anar decantant pel republicanisme solidari, primer, i per la UFNR i pel PCR, després, es va acabar constituint un comitè polític que era el que prenia les decisions sobre les candidatures i altres aspectes relacionats amb l'activitat política més directa. Durant els anys trenta, com acabem de veure, el comitè polític es va mantenir com un element decisiu del Centre i era escollit per sufragi universal, tal com s'ha relatat més amunt.

El Centre Republicà d'Igualada fou una entitat força activa a la ciutat. Com molts d'aquests casinos o societats, es plantejà des del seu començament mantenir un cafè i una sala de ball. Al cafè, habitualment s'hi jugava i la Junta establí algun reglament per limitar-hi les apostes.⁷³ En els seus inicis, però, l'estructura social del Centre fou molt simple: una comissió de redacció, una d'electoral i una de propaganda. Aquestes comissions eren les que recollia l'article 12 del *Reglamento* de 1904. Tanmateix, en el mateix text, l'article 16 insistia: «Podran formarse cuantas comisiones más se crean convenientes para la más ordenada marcha de asuntos de la Sociedad.»⁷⁴ Dins el marc de la renovació organitzativa que va viure el republicanisme català en aquests anys, els aspectes socials i assistencials dels centres i entitats van esdevenir un element fonamental d'enquadrament. D'aquesta manera, a imitació del que havia fet Lerroux a la seva *Fraternidad Republicana* convertida en Casa del Pueblo més tard, els centres de barri i de les comarques van anar adoptant una estructura que podia variar d'un lloc a un altre, però tenien el mateix origen i els mateixos objectius. Per posar un exemple, el Centre Republicà de Carme contenia en els seus estatuts

73. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, acta del 20 de març de 1905.

74. ADGC, fons d'associacions, expedient 4370.

una secció de socors mutus destinada a donar suport als seus associats en cas de malaltia.⁷⁵

El Centre Republicà d'Igualada va anar creant diverses comissions o seccions, algunes de les quals es van mantenir d'una manera estable al llarg dels anys. Les seccions de ball i de teatre, per exemple, continuaven existint als anys 1930. D'altres, en canvi, van ser efímeres, com, per exemple, l'escola racionalista. Fem-ne un breu repàs. La primera en constituir-se fou la secció de ball. Així, el juliol de 1905, vint-i-set socis van demanar poder organitzar balls regularment i la Junta Directiva va determinar-ne les normes de funcionalment.⁷⁶ Aquesta fou una de les seccions més estables del Centre i continuà existint fins al final del període que estudiem. La secció de teatre també fou una de les que va tenir continuïtat fins al 1936.⁷⁷ El 1909, algun soci ja havia proposat construir un teatre al Centre, cosa que fou desestimada.⁷⁸ Per a atendre aquesta afició, finalment la Junta va decidir absorbir la societat La Poncella Igualadina, creada el 1908, amb tots els seus actius, teatre inclòs, la qual cosa suposava l'ingrés al Centre de cinquanta socis, però també l'assumpció dels deutes que aquesta entitat tenia, que van tardar anys a saldar-se.⁷⁹ Aquesta secció també es va mantenir fins a la fi del Centre.⁸⁰ Durant la dècada de 1910 es va constituir una secció coral anomenada Joventut Republicana.⁸¹ I el 26 de maig de 1934 s'havia constituït la secció d'esports.⁸²

Tot i que no va tenir continuïtat, mereix un punt i a part l'escola racionalista que va funcionar al Centre durant pràcticament un any.⁸³ Aquest fou un projecte de llarga gestació i que acabà malament, però no per voluntat dels seus impulsors. La preocupació per l'ensenyament era un dels trets

75. ADGC, fons d'associacions, expedient 4683. *Estatutos del Centro Republicano del Pueblo de Carme*, «Título 3º. Del Socorro mutuo en caso de necesidad».

76. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, acta del 24 de juliol de 1905.

77. J. DOMINGO: «Apunts d'història...», *op. cit.*, p. 19.

78. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, acta del 10 de febrer de 1909.

79. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, actes del 23 de febrer i del 2 de març de 1910.

80. *L'Igualadí*, 20 de maig de 1933.

81. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, actes del 19 de setembre de 1912 i del 14 de febrer de 1913.

82. J. DOMINGO: «Apunts d'història...», *op. cit.*, p. 19.

83. Respecte a l'escola racionalista o escola moderna, es pot consultar el treball de M. TÈR-MENS: «La cruïlla de camins. 1907: l'Escola Moderna a Igualada», *Miscellanea Aqualatensis*, 11 (2004), p. 169-188.

fonamentals del republicanisme català —i també dels sectors llibertaris— del primer terç del segle xx. Joan B. Culla també assenyala que aquest fou un dels elements constitutius de la Casa del Poble de Barcelona.⁸⁴ El 22 de febrer de 1904, Sebastià Llusà —membre del Partit Federal i president aleshores del Centre Republicà— proposava la creació d'una escola i es va nomenar a aquest efecte una comissió que havia d'executar el projecte integrada per ell mateix i per Vicenç Roca i Josep Mussons.⁸⁵ Amb aquest objectiu, la comissió va fer gestions amb les agrupacions obreres de la ciutat per tal de tirar endavant el projecte. Tot i això, aquestes gestions no van tenir resultats efectius i finalment es va decidir que fos el Centre sol qui l'impulsés, malgrat que això, a la pràctica, va suposar aparcar-lo.⁸⁶ El setembre de 1905 es tornava a proposar la creació de l'escola, tot aprofitant els treballs realitzats per la comissió anterior. Per això s'encarregava la feina a una nova comissió formada per Emeteri Villamur, Joan Prat i Francesc Dalmases.⁸⁷ També va fracassar, perquè no fou fins al 1907 que el projecte es féu efectiu.

El gener de 1907, la Junta del Centre tornava a activar els treballs per a la creació de l'escola. El president del Centre s'havia entrevistat amb les societats de resistència —els sindicats— i la de blanquers, la de paletes i la de manobres s'hi avingueren amb una subscripció mensual de deu, quinze i vint pessetes mensuals, respectivament. Després, el Comitè del Partit Federal, el de la Unió Republicana i el Centre acordaren tirar definitivament el projecte endavant contractant un mestre, que va ser Josep Vives Terrades.⁸⁸ El febrer, l'associació que s'havia creat per fer efectiu el projecte «Amigos de la Enseñanza» feia pública una nota en què demanava suport per a l'escola que s'havia d'hostatjar al Centre Republicà «a fin de que el hijo del obrero pueda adquirir sin gran dispendio cuantas nociones científicas, libres de prejuicios, sean menester para poder lograr el afianzamiento de su propia personalidad».⁸⁹ Finalment, el Centre decidia fer una aportació de quinze pessetes mensuals i a començament d'abril s'obria el termini de

84. J. B. CULLA: *El republicanisme lerrouxista...*, op. cit., p. 109-110.

85. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, acta del 22 de febrer de 1904.

86. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, actes del 7 i del 14 de març i del 7 de novembre de 1904.

87. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, actes del 18 i del 25 de setembre de 1905.

88. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, actes del 19 i del 23 de gener de 1907; M. TÉRMENS: «La cruïlla de camins», op. cit., p. 6.

89. *El Igualadino*, 2 de febrer de 1907.

matriculació.⁹⁰ L'escola es va inaugurar el 29 d'abril de 1907 amb l'assistència d'una vintena d'alumnes.⁹¹

L'escola durà amb prou feines un curs. L'agost del mateix 1907, el setmanari *Sometent*, òrgan del carlisme a Igualada, encetava una campanya contra l'Escola Moderna, a la qual equiparava la del mateix nom que havia obert Francesc Ferrer i Guàrdia a Barcelona, campanya a la qual es van sumar els regionalistes; tots criticaven l'Escola Moderna i l'acusaven de propagar l'ateisme.⁹² Aquesta campanya va començar a donar els seus fruits quan, en la sessió de la Junta Municipal del 16 de setembre, es va votar en contra de donar una subvenció a l'escola instal·lada al Centre. La sorpresa d'aquesta sessió va venir de part del regidor republicà Joan Llansana Bosch, que va fer seus els arguments dels sectors reaccionaris, cosa que va suposar la crítica dels seus companys del Centre Republicà.⁹³ La campanya va tenir èxit. El febrer de 1908 hi va haver un primer tancament que es va solucionar amb la legalització de l'escola.⁹⁴ Però el tancament definitiu de l'Escola Moderna va venir l'agost del mateix any per un ofici de l'alcaldia, detinguda en aquell moment pel monàrquic liberal Joan Godó Pelegrí, el conegut cacic d'Igualada.⁹⁵

Per acabar aquest repàs a l'estructura del Centre Republicà, cal fer un esment especial de la secció femenina. La participació de la dona en la política fou un dels elements distintius de la Segona República. En aquest sentit, la participació femenina en l'activitat d'Esquerra Republicana fou força primerenca, amb presència pública de dones com Maria Teresa Gibert o Maria Dolors Bargalló.⁹⁶ Però si a Barcelona, o a tot el territori nacional, la presència femenina tant a ERC com en altres organitzacions es va desenvolupar des dels primers moments de la República, a la comarca, la majoria de seccions femenines es van desenvolupar sobretot a partir de finals de 1933 o a començament de 1934, dins el marc dels processos electorals de diputats a Corts i municipals.

90. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, actes del del 3 d'abril de 1907; *El Igualadino*, 7 d'abril de 1907.

91. *El Igualadino*, 5 de maig de 1907.

92. *Sometent*, 31 d'agost de 1907; *Patria*, 14 de setembre de 1907.

93. *El Igualadino*, 22 de setembre de 1907; ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, acta del 18 de setembre de 1907.

94. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, acta del 19 de febrer de 1908.

95. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, acta del 5 d'agost de 1908; *El Igualadino*, 9 d'agost de 1908.

96. M. D. IVERN (coord.): *Les dones d'Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1939)*, Barcelona, Fundació Josep Irla, 2000.

En el cas del Centre Republicà d'Igualada, l'organització femenina es va començar a posar en marxa a finals de setembre de 1933, quan Maria Dolors Bargalló va impartir una conferència amb el títol «Feminisme en marxa». Pocs dies després, el 5 d'octubre de 1933, es constituïa la Secció Femenina del Centre Republicà, que tenia cent cinquanta-set afiliades. La seva junta quedà constituïda per Pepeta Ceriola (presidenta), Agripina Azcona (vicepresidenta), Josefina Vilanova (secretària), Maria Riba (vice-secretària), Mercè Ceriola (tresorera), Adela Carafí (bibliotecària) i les vocals Maria Ambrós, Rosa Balcells, Antònia Vilanova, Júlia Pujabet i Beda Jorba.⁹⁷ L'estructuració d'aquesta secció va suposar, a més a més, que per primer cop la Junta Directiva i el comitè polític també incorporaren entre els seus membres algunes dones: Josepa Subirana Carner i Elisa Ballabriga Valdelló eren adjuntes del Consell Directiu del Centre i Montserrat Escala Jaume i Rosalia Balcells Aribau ho eren del comitè polític.⁹⁸

LES DIMENSIONS DEL CENTRE REPUBLICÀ

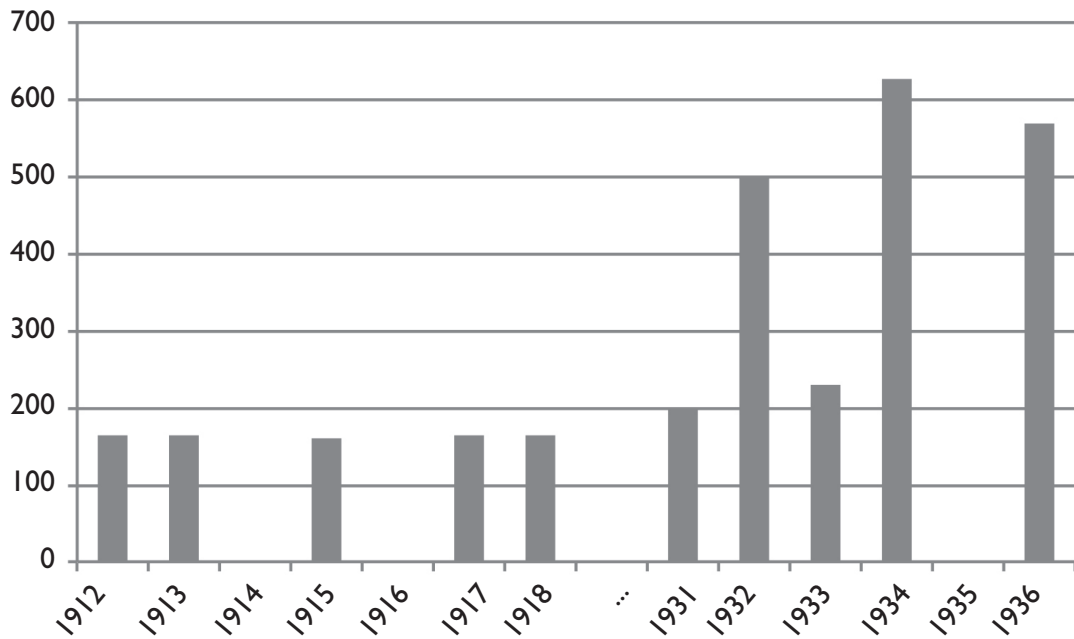
Un centre de les característiques del d'Igualada no s'hauria mantingut sense el suport d'un gran nombre de socis. Tanmateix, sempre és difícil esbrinar-ne la massa social, sobretot si té alguna vinculació política, com el cas que estem analitzant. Per al Centre Republicà d'Igualada, a més, no disposem de cap llista de socis, de manera que, per saber-ne la dimensió, he acudit a una sèrie de fonts disperses a les quals haurem de fer confiança.

Hem de destacar-ne dues etapes ben diferenciades: abans i després de la proclamació de la Segona República. Per a la primera època he usat les dades de les quotes. Durant les primeres dècades del segle, la informació de què disposem ens mostra una certa estabilitat de la massa social del Centre. D'aquesta manera, entre 1912 i 1918, l'estimació que he fet ens indicaria que el nombre de socis rondava els cent seixanta, en una ciutat que en aquestes dates tenia entre 10.000 i 12.000 habitants, aproximadament.⁹⁹

97. *L'Igualadí*, 7 d'octubre de 1933.

98. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C0824.

99. Les comunicacions que enviava el Centre al governador civil indicaven que eren quotes d'una pesseta, però, en canvi, sabem que la quota era de 50 cèntims de pesseta fins al 1922, tot i que hi podia haver alguns socis que paguessin el doble. Per tant, la xifra de cent seixanta socis és una aproximació.

Gràfic I. Nombre de socis del Centre Republicà d'Igualada

FONTS. 1912-1918: estimació a partir de les quotes recaptades a raó de 0,50 cèntims mensuals per quota; dades obtingudes d'ANC, Fons ANCI-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893* i PS Barcelona C0135, *Libro de actas del Círculo Republicano*. 1931-1932: *La Defensa*, 31 de desembre de 1932; es tracta d'una dada aproximada i he considerat que la de 500 socis de què informa la publicació correspon a l'any 1932. 1933: *La Humanitat*, 24 de juny de 1933. 1934: ANC, Fons ANCI-886, PS Barcelona C0824; es tracta d'una enquesta que la direcció d'ERC va enviar a les entitats el maig de 1934. 1936: ANC, Fons ANCI-886, PS Barcelona C0820; és la inscripció del CR d'Igualada al III Congrés Nacional d'ERC que s'havia de celebrar a Barcelona els dies 18 i 19 de juliol de 1936.

Ben diferents serien les coses a partir de 1931. Durant els primers mesos de la República, totes les entitats republicanes van viure una gran expansió. Hi va haver una allau de noves afiliacions que moltes vegades no responien a un ideal sincer.¹⁰⁰ Amb la mobilització de les forces republicanes de 1930 i 1931, el Centre arribava a les portes de les eleccions amb uns dos-cents socis, que s'incrementaren notòriament durant els primers mesos de la República i que van arribar a prop de cinc-cents a finals de 1931 o començament de 1932. La crisi que patí durant aquest darrer any, que enfrontà els seguidors amadeistes, els radicals i els esquerrans, comportà una davallada important del nombre de socis, que arribà a gairebé la meitat del que havia tingut el juny de 1933, quan el Centre assistí al II Congrés Nacional d'ERC. La regularització de les activitats del Centre Republicà, la tensió de la vida política i la mobilització per les municipals de 1934 van

100. Sobre això, podeu consultar S. BEN AMI: *Los orígenes de la Segunda...*, op. cit.

permetre la recuperació del nombre de socis i la crisi d'aquell any, amb els Fets d'Octubre i la repressió consegüent, va suposar la baixa d'alguns membres, però no una nova davallada als nivells de 1933. Així, el Centre Republicà tenia 568 socis el 1936 en una ciutat de 15.490 habitants.

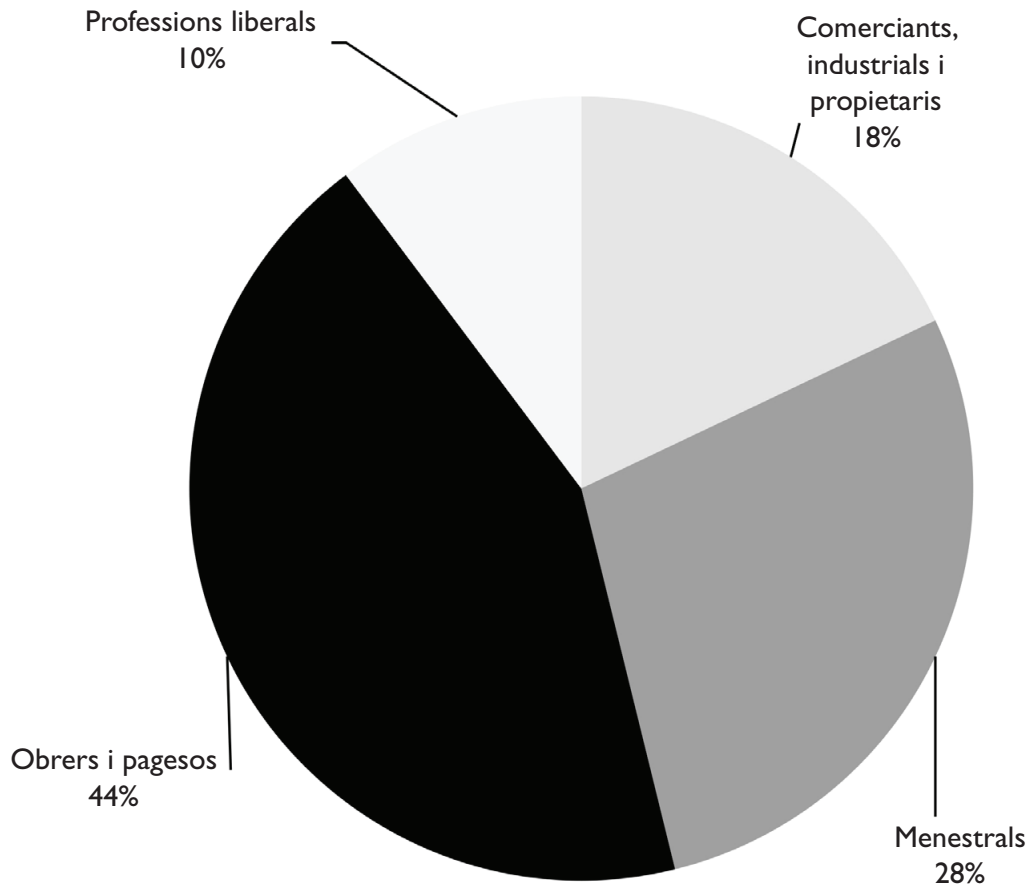
UN CENTRE D'OBRERS, PAGESOS, MENESTRALS I INDUSTRIALS

El Centre Republicà d'Igualada va representar l'esquerra política de la ciutat durant prop de quatre dècades i defensà els interessos de les classes mitjanes i populars. Corresponia això a la composició interna del Centre? Qui eren els seus membres? Desgraciadament, tal com he dit, no disposem d'un registre de socis amb dades completes, cosa que permetria arribar a conclusions definitives, i he de parlar a partir de diversos indicis. En primer lloc, he recopilat 203 membres de les juntes del Centre des de la seva fundació i dels candidats a regidor de 1901 a 1934, dels quals he localitzat la professió de trenta-vuit persones. És evident que aquesta no és una mostra estadísticament significativa, però amb la informació recollida penso que ja es poden apuntar les característiques socials dels homes que s'acostaren al Centre per a la defensa dels seus interessos i ideals.

Les dades recollides apunten a una àmplia base social del republicanisme catalanista a Igualada. La major part dels directius o regidors dels quals hem localitzat la professió eren obrers industrials o pagesos. Una rellevància especial tenien els blanquers i els teixidors, amb set i sis militants, respectivament. Però, tot i ser aquests els grups més nombrosos, trobem una àmplia varietat de dirigents del Centre que estaven entre aquests estrats de condició més humil i les classes més altes. Són aquells que a Catalunya coneixem com a menestralia, que inclouen oficis com ara barbers, forners, constructors de carruatges, corders, semolers i d'altres. També hi trobem un nodrit grup d'industrials i comerciants (només n'hi ha un que declari ser propietari), que moltes vegades es podrien confondre amb la menestralia. Finalment, hi ha un petit grup de professions liberals, format bàsicament per tres escriptors i un metge (Miquel Jordana Castellort).¹⁰¹ El que ens indiquen les dades disponibles és la participació activa de tots els membres, fos quina fos la seva situació en l'escala social, en les responsabilitats

101. Miquel Jordana va ser membre de les primeres juntes del Centre, els anys 1893 i 1894, i va acabar formant entre les files del regionalisme i participant en la candidatura de coalició catalanista tradicionalista del desembre de 1909. *Pàtria*, 11 de desembre de 1909.

GRÀFIC 2. Categoria socioprofessional dels membres del Centre Republicà d'Igualada

FONTS. Elaboració pròpia amb les dades de l'annex I i del cens electoral de 1903 a l'Arxiu Comarcal de l'Anoia (ACAN), Fons municipal d'Igualada, *Eleccions municipals, seccions (lligall E.2), 1903*. S'ha completat la informació sobre algunes professions a partir de S. BENGOCHEA: *Les dècades convulses: Igualada com a exemple*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.

de direcció del Centre o de representació popular, però apunten al fet que els càrrecs de més transcendència —president del Centre, regidors i alcaldes— varen recaure en membres de la classe mitjana que formaven part del republicanisme local.

Alguns indicis reforcen aquesta hipòtesi d'un Centre Republicà que formaria un ampli front de capes populars i classe mitjana, la qual acabaria ostentant els càrrecs de més responsabilitat. Tenim constància d'alguns membres de la classe mitjana igualadina que ostentaren algun càrrec del Centre Republicà o que el representaren a l'Ajuntament. Un d'aquests casos és, per exemple, el de *Mundo* Bertran Santacana, que va ser vocal de la Junta Directiva el 1906 i el 1907 i president el 1931. Bertran va ser un dels

protagonistes de l'escissió radical, el principal dirigent del partit d'Alejandro Lerroux a Igualada a partir de 1908, i va esdevenir alcalde després dels Fets d'Octubre de 1934.¹⁰² Durant la dècada de 1910, *Mundo* Bertran regentava una perfruera perfumera a la rambla de Sant Isidre, número 2.¹⁰³ Sabem, a més, que el 1916 va participar en una petita fàbrica de filats, experiència que va durar amb prou feines un any.¹⁰⁴ Tres anys més tard, en canvi, apareix com un dirigent important de l'Associació de Fabricants de Teixits d'Igualada, que formava part de la Federació Patronal i que el mateix 1920 tingué un fort enfrontament amb el Centre Republicà i la Federació Obrera.¹⁰⁵ No és l'únic cas de membres del Centre que hi participaren en l'època de la segona Unió Republicana i que després se'n van distanciar.

Tal és el cas d'Agustí Baliu Ferran i de Joan Llansana Bosch. Baliu havia estat vocal de la Junta del Centre Republicà el 1911, però se'n va desmarcar i el 1920 va esdevenir el segon president de la Federació Patronal.¹⁰⁶ Joan Llansana representa un cas d'ascens social, atès que era de família obrera i, després de passar per diversos oficis, va acabar treballant en distintes empreses tèxtils abans de passar a la de Pasqual Noguera, de la qual va ocupar el càrrec de director. Joan Llansana va ser escollit regidor en la candidatura del Centre el 1907, però el mateix any ja es va enfrontar als seus companys per la qüestió de l'Escola Racionalista. Finalment, va esdevenir president de la Federació Patronal i s'enfrontà al Centre Republicà en la seva candidatura a les eleccions municipals de 1920.¹⁰⁷

Altres casos que ens il·lustren sobre la varietat de procedències socials dels membres del Centre són els d'Isidre Muntané Seuba, Ramon Solé Bru-fau i Salvador Cuatrecases Morros, que van ocupar càrrecs directius al Sindicat Agrícola d'Igualada entre 1936 i 1937 i que, en un moment o un altre de la seva vida, també van ocupar càrrecs directius a les juntes del Centre. Els dos primers, a més, n'eren fundadors i Solé també era militant de la Unió de Rabassaires.¹⁰⁸ Finalment, per copsar aquest caràcter popular de la històrica entitat republicana, podem assenyalar que entre la llista

102. M. BISBAL i M. T. MIRET: *Diccionari biogràfic...*, op. cit., p. 33.

103. Vegeu, per exemple, *Igualada Radical*, 10 de desembre de 1909 i 28 de març de 1915.

104. CÁMARA DE COMERCIO Y NAVEGACIÓN DE BARCELONA, *Memoria Comercial del año 1917*, Barcelona, Talleres de Artes Gráficas Henrich y C.^a en Cta., 1918.

105. S. BENGOCHEA: *Les dècades convulses...*, op. cit., p. 183-184.

106. S. BENGOCHEA: *Les dècades convulses...*, op. cit., p. 145-147.

107. M. BISBAL i M. T. MIRET: *Diccionari biogràfic...*, op. cit., p. 116; S. BENGOCHEA: *Les dècades convulses...*, op. cit., p. 143-145.

108. J. PLANAS: *Viticultura i cooperativisme. La comarca d'Igualada, 1890-1939*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2013, p. 207, 349 i 352-355.

de vuitanta-quatre majors contribuents que havien d'escollir senadors a finals de 1930, només hi figuren dos dels 203 personatges que he localitzat a les juntes: es tracta de Josep Morera Miserachs, que seria escollit alcalde el gener de 1934, i d'Isidre Albareda Miquel, regidor, també, en aquestes eleccions.¹⁰⁹

Essent dedicat aquest apartat a la gent que formà part del Centre Republicà, penso que no es pot acabar sense fer menció de les seves dues figures més destacades, que considero que són Joan Serra i Constansó i Amadeu Biosca Busqué. Joan Serra Constansó va néixer el 18 de novembre de 1864 i va morir a Barcelona, on residia des de 1913, el 25 de març de 1924.¹¹⁰ Tot i que al cens electoral de 1903 fa constar la professió d'escrivent, sabem que un any abans havia entrat com a soci i director d'una fàbrica d'adobs i que el mateix 1903 participava en la fundació de l'Electra Igualadina.¹¹¹ El 1913 va entrar a treballar d'alt càrrec de l'empresa La Energía a Barcelona. Serra també era un amant del dibuix, de l'escultura i de l'excursionisme.¹¹² Com ja sabem, fou un dels fundadors del Centre Republicà el 1893, membre del partit possibilista, és a dir, de l'ala més moderada del republicanisme. També sabem que va ser maçó i fundador de la lògia igualadina Jespus, que va funcionar entre 1889 i 1896, aproximadament.¹¹³ Va ser escollit regidor el 1903 i el 1905. Entre 1904 i 1905 va ser alcalde accidental. El 1907 va ser escollit diputat provincial en la candidatura que va presentar la Solidaritat Catalana i va donar ple suport a la campanya que portà a constituir la Unió de Vinyaters, i que va tenir en Igualada un dels seus centres principals.¹¹⁴

Segurament, el més conegut per la durada de la seva presència al Centre i per haver estat alcalde des de 1919 fins a 1923 i de 1931 a 1933 és Amadeu Biosca, que havia nascut el 6 d'abril de 1875. A finals del segle XIX, el trobem creant una empresa, Biosca Hermanos, de compra i venda de draps i gèneres similars, juntament amb el seu germà Antoni i la seva mare Rosa Busqué,

109. Arxiu Comarcal de l'Anoia (ACAN), Fons Municipal d'Igualada, lligall B.3, eleccions 1930, *Lista definitiva de señores electores, para compromisarios de senadores, aprobada por la Comisión Municipal Permanente en sesión extraordinaria de este día, de conformidad a lo dispuesto en la Ley de 8 de febrero de 1877 y Real Decreto de 10 de octubre último.*

110. M. BISBAL i M. T. MIRET: *Diccionari biogràfic...*, op. cit., p. 189.

111. Base de dades *Empreses i empresaris a la Catalunya del segle XIX* del Departament d'Història i Institucions Econòmiques de la Universitat de Barcelona.

112. M. BISBAL i M. T. MIRET: *Diccionari biogràfic...*, op. cit., p. 189.

113. A. DALMAU: «La maçoneria a Igualada...», op. cit., p. 173-202.

114. J. PLANAS: *Viticultura i cooperativisme...*, op. cit., p. 44.

entre d'altres.¹¹⁵ Sabem que més endavant es va dedicar al rentat de pells o al tractament de residus de l'adoberia i també que tenia alguna relació amb el ram de la calç, el guix i el ciment.¹¹⁶ Amadeu Biosca fou el president de la Unió Republicana a Igualada, va ser escollit regidor a finals de 1909, president del Centre Republicà el 1911, novament regidor el 1917 i, tal com he dit, alcalde entre 1919 i 1923. A més a més, havia estat president de l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera entre 1915 i 1918.¹¹⁷ Biosca va desenvolupar una política favorable a les classes populars donant suport, des de la Caixa d'Estalvis d'Igualada, a la Cooperativa Agrícola i va voler mantenir una actitud conciliadora entre patrons i obrers durant el locaut de 1920, cosa que li va suposar un boicot de la Federació Patronal.¹¹⁸ Com molts republicans històrics, no va acabar de situar-se bé durant la Segona República i, tal com hem vist, va perdre el torcebraç amb els sectors més esquerrans del republicanisme local.

L'ESTRATÈGIA ELECTORAL DEL CENTRE REPUBLICÀ A IGUALADA: DE LA LLUITA CONTRA EL CACIQUISME A L'ENFRONTAMENT AMB L'OLIGARQUIA

Si bé el Centre es plantejava com una entitat apartidista, mitjançant la qual s'havia d'aconseguir una bona entesa entre totes les famílies republicanes per la via de la sociabilitat, la veritat és que durant les primeres quatre dècades del segle XX va desenvolupar un paper fonamental en la política local i comarcal, sobretot a través de la formació o suport a diferents llistes electorals. La seva influència a Igualada fou determinant de la política municipal del període que va de 1901 a 1936. En aquest sentit, podem parlar clarament de dues etapes ben definides. La primera està clarament marcada per un enfrontament amb el caciquisme, concentrat aquest en la nissaga de la família Godó, i la segona és la que situaria el republicanisme catalanista a Igualada com l'opció enfrontada a l'oligarquia formada pels grans industrials, els quals farien agrupar tota la dreta.

115. Base de dades *Empreses i empresaris a la Catalunya del segle XIX* del Departament d'Història i Institucions Econòmiques de la Universitat de Barcelona.

116. La dada de l'empresa de comerç de draps prové de la base de dades *Empreses i empresaris a la Catalunya del segle XIX* del Departament d'Història i Institucions Econòmiques de la Universitat de Barcelona. La resta, de S. BENGOCHEA: *Les dècades convulses...*, p. 40, 128 i 180; J. PLANAS: *Viticultura i cooperativisme...*, *op. cit.*, p. 210.

117. M. BISBAL i M. T. MIRET: *Diccionari biogràfic...*, *op. cit.*, p. 35.

118. J. PLANAS: *Viticultura i cooperativisme...*, *op. cit.*, p. 209-211; S. BENGOCHEA: *Les dècades convulses...*, *op. cit.*, p. 174.

Taula 1. Nombre de regidors electes i filiació política a Igualada, 1901-1934¹

Filiació	1901	1903	1905	1909- maig	1909- des.	1911	1913	1915	1917	1920	1922	1931	1934
Esquerres													
Centre Republicà	1	5	5		3	3		6	5	6	6	9	10
Partit Republicà Radical					1	1							
Acció Catalana Republicana													2
Total esquerres	1	5	5	0	4	4	0	6	5	6	6	9	12
Dretes													
Lliga Regionalista		4	2	1			2		1				
Monàrquics liberals	5	1	2	6	6	5	5	3	1				
Carlins				1			1	1	1		1		
Federació Patronal										4			
Dreta catalana												10	
Catòlics	2			2									
Unió Ciutadana													6
Altres									1	2			
Total dretes	7	5	4	10	6	5	8	4	4	4	3	10	6
TOTAL	8	10	9	10	10	9	8	10	9	10	9	19	18

1. Abans de 1931, les eleccions municipals se celebraven habitualment a finals d'any i els regidors prenen possessió el gener de l'any següent. Aquí, l'any de referència és el de celebració de les eleccions.

Fonts. *La Semana de Igualada*, 16 de novembre de 1901; *La Publicitat*, 10 de novembre de 1903; *El Igualadino*, 19 de novembre de 1905; *El Estandarte, Igualada Radical, El Igualadino, Pàtria i Sometent* d'abril, maig i desembre de 1909; *El Independiente i Sometent*, 19 de novembre de 1911; *Igualada Radical, L'Igualadí i El Independiente* de novembre de 1911 i 1913; *Igualada Radical, L'Igualadí, El Independiente i Llibertat* de novembre de 1915; *Llibertat. Quinzenal Tradicionalista*, 10 de novembre 1917; *L'Igualadí*, 15 de febrer 1920; *L'Eco d'Igualada*, 4 i 11 de febrer 1922; *El Dia d'Igualada*, 16 d'abril de 1931; *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, diversos números de 1934; *Diari d'Igualada*, 15 de gener de 1934; *L'Igualadí*, 20 de gener de 1934.

El segle començava malament per als republicans igualadins atès que es presentaren dividits a les eleccions municipals del 10 de novembre de 1901 i van obtenir una derrota notòria davant dels liberal fusionistes —que a Igualada eren coneguts com a godonistes, amb cinc regidors— i dels conservadors —dos—. ¹¹⁹ Però la reconstrucció del republicanisme va permetre que ràpidament se superés la situació de crisi. És evident que els treballs per a refundar el Centre ja es trobaven molt avançats el 1903, atès que es va presentar una candidatura unitària dels republicans igualadins a les eleccions del novembre d'aquell any, cosa que donà lloc a la victòria, amb cinc de les deu actes en disputa. Durant dues eleccions consecutives (1903 i 1905), sembla que l'esquema que regionalistes i republicans havien implantat a Barcelona el 1901, tot arraconant els partits del torn —conservadors i liberals— s'havia consolidat. Però es tractava només d'un miratge, perquè en quatre eleccions consecutives els liberals van obtenir una victòria clara. El 1907 s'havien de fer eleccions, però es van ajornar i no es van dur a terme fins al maig de 1909. En aquell moment, els republicans igualadins ja s'havien escindit entre solidaris i antisolidaris i el Centre Republicà i el Centre Republicà Radical van presentar candidatures per separat, amb el resultat que ni republicans catalanistes ni lerrouxistes van obtenir cap candidat. Derrota dolorosa, doncs, i més tenint en compte que la coalició catalanista tradicionalista va aconseguir col·locar un regidor regionalista, un carlí i dos catòlics. ¹²⁰

La derrota del maig va fer reflexionar els dos bàndols republicans enfrontats i, en les dues convocatòries següents, el Centre Republicà va bastir coalició amb els radicals. Una estratègia que va permetre que els republicans es consolidessin com a força d'oposició al Partit Liberal igualadí. El zenit de l'estratègia d'oposició al godonisme va culminar el 1913, quan el Centre Republicà decidí sumar-se a una coalició anomenada «popular anticaciquista», juntament amb regionalistes, conservadors i carlins, amb l'objectiu d'enterrar d'una vegada per totes la política caciquista desenvolupada pels seguidors dels membres de la família Godó. ¹²¹ Tanmateix, a aquest front, no s'hi van sumar els radicals, que, en nom dels ideals republicans, van decidir presentar candidatura pròpia. ¹²² Novament la divisió dels republicans i l'estratègia tacticista del Centre van resultar perjudicials per als seus interessos, perquè en aquelles eleccions no va sortir escollit cap regidor republicà.

119. *La Semana de Igualada*, 16 de novembre de 1901.

120. *El Estandarte*, 9 de maig de 1909.

121. Vegeu, per exemple, *L'Igualadí*, 19 d'octubre de 1913.

122. *Igualada Radical*, 1 de novembre de 1913.

A partir d'aquells moments, la situació va canviar radicalment. En un context de radicalització i de tensió social, el Centre Republicà es va convertir en la força hegemònica a Igualada. Fins i tot el 1917, any en què no hi va haver eleccions perquè s'hi van presentar tants candidats com llocs a cobrir i, tal com establia l'article 29 de la Llei electoral, aquests entraren directament sense eleccions. Els republicans van obtenir cinc dels nou llocs que s'havien de renovar. Tanmateix, el godonisme va anar perdent influència fins que el 1920, sota el paraigua de la Federació Patronal, tota la dreta, godonistes inclosos, va presentar una candidatura per desbancar els republicans igualadins i portar al consistori una representació corporativa dels diversos grups econòmics que dominaven la ciutat.¹²³ Malgrat això, la victòria dels republicans va ser molt clara, ja que van obtenir al voltant d'uns 780 vots i van guanyar els sis llocs de majoria, de manera que van col·locar tots els seus candidats.¹²⁴ La derrota de la Federació Patronal va tenir com a resultat la desfeta de les dretes i en les darreres eleccions abans de la dictadura de Primo de Rivera aquestes no van aconseguir plantejar una alternativa unitària als republicans igualadins.¹²⁵

El 13 de setembre de 1923, el capità general de Catalunya Miguel Primo de Rivera y Urbaneja feia un cop d'estat que instaurava el Govern d'un directori militar que duraria fins al 1930, quan el dictador va dimitir, fet que va donar lloc a un període de transició que va acabar amb la convocatòria d'unes eleccions municipals que esdevingueren plebiscitàries en plantejar el dilema entre monarquia o república. A Catalunya, la victòria de les forces republicanes va ser força àmplia, i a Espanya, les forces d'oposició s'imposaren sobretot a la majoria de les capitals de província. A Igualada es van presentar tres candidatures a les eleccions del 12 d'abril de 1931. Ja hem vist abans que les negociacions entre el Centre Republicà i el Centre Catalanista Republicà per presentar una sola candidatura d'aquesta ideologia no van quallar, amb el resultat que les dretes, amb un nombre lleugerament menor de vots, van obtenir deu dels escons de regidor, mentre que el Centre Republicà n'obtenia nou i el Centre Catalanista Republicà quedava fora del consistori.¹²⁶

A Igualada, la proclamació de la República va seguir les mateixes pautes que a moltes de les poblacions catalanes: presa de l'Ajuntament per part dels regidors republicans electes, manifestacions més o menys festives

123. S. BENGOCHEA: *Les dècades convulses...*, op. cit., p. 202-209.

124. *L'Igualadí*, 15 de febrer de 1920.

125. *El Eco de Igualada*, 11 de febrer de 1922.

126. *L'Ideal*, 20 de maig de 1931.

i pacífiques acompanyades pels cants de «La Marsellesa», trencament dels símbols de la monarquia...¹²⁷ El Comitè Polític Republicà Revolucionari, presidit per Amadeu Biosca, es va fer amb el poder local i, passats els primers moments d'agitació, Biosca va continuar com a alcalde. Sota la seva direcció es va obrir un expedient per denunciar les coaccions «de què foren objecte nombroses persones, principalment empleats municipals...» i també perquè la Junta Municipal del cens electoral no es va arribar a reunir i, per tant, no es van poder presentar les protestes pertinents.¹²⁸ En aquest expedient, hi intervingueren en qualitat de testimonis el cap de vigilància, un bunyoler (Josep Ballabriga) al qual s'amenaçà de retirar-li la concessió administrativa de la parada que tenia al passeig Verdaguer, un agent de vigilància, un guàrdia municipal, alguns serenos municipals, un guarda del passeig, el cap de la brigada municipal i el cobrador d'arbitris que confirmaven les coaccions rebudes per votar la candidatura de Dreta Catalana. Això va provocar la repetició de les eleccions als districtes primer i quart, en les quals només es van acabar presentant els candidats del Centre Republicà, atès que els de Dreta Catalana i els del Partit Catalanista Republicà van decidir no concórrer a aquestes parcials.¹²⁹ Si bé l'Ajuntament quedava format per deu regidors republicans i quatre de la Dreta Catalana, el resultat fou el boicot de l'oposició a aquest consistori.

Les darreres eleccions municipals en les quals va participar el Centre Republicà d'Igualada van ser les que es van celebrar el 14 de gener de 1934. Aquests comicis, massa sovint oblidats per la historiografia, van tenir una significació que transcendia l'estricta àmbit local. Van tenir lloc en un context de tensió creixent: amb prou feines feia dos mesos que les esquerres havien patit la derrota de les eleccions de diputats a Corts de 19 de novembre de 1933 i des de finals d'any s'havia entrat a debatre la Llei de contractes de conreu. A més a més, Esquerra Republicana es trobava immersa en una crisi interna i afrontà aquestes eleccions amb visions diferents entre els qui eren partidaris d'una candidatura d'unitat esquerrana i els qui volien una llista estrictament d'Esquerra Republicana de Catalunya a Barcelona, cosa que no es va resoldre fins a la mort de Francesc Macià i l'accés de Lluís Companys a la presidència de la Generalitat el primer de gener de 1934.¹³⁰ A més a més,

127. *El Día de Igualada*, 16 d'abril de 1931; *La Setmana*, 25 d'abril de 1931.

128. ACAN, Fons Municipal d'Igualada, Eleccions 1931, lligall B.3. Alcaldia d'Igualada, *Expedient instruït a virtut de la denúncia de varis ciutadans per a depurar irregularitats comeses en les eleccions municipals de 12 d'Abril de 1931*.

129. *Diari d'Igualada*, 1 de juny de 1931.

130. Sobre els diferents posicionaments i enfrontaments dins d'ERC a Barcelona, vegeu *La Publicitat*, 23 de desembre de 1933, i *El Socialista*, 23 de desembre de 1933.

les eleccions se celebraren amb un règim electoral nou, que determinava la Llei municipal de Catalunya. Gràcies a aquesta llei, per primera vegada en la història electoral catalana, les dones podrien participar-hi amb ple dret i s'escollirien els regidors amb llista tancada i sufragi secret.¹³¹

Si a Barcelona la coalició no es va fer fins a l'accés de Companys al Govern de Catalunya, la dinàmica a les comarques era força diferent i la necessitat d'unitat de les forces republicanes d'esquerres i catalanistes es va explicitar gairebé immediatament després de saber-se els resultats electorals del 19 de novembre de 1933. Una bona mostra n'és el que va passar a Igualada. Així, el diumenge 26 de novembre de 1933 es convocava una reunió general extraordinària de socis del Centre per tal de tractar de les futures eleccions municipals, que s'havien de celebrar el 17 de desembre. En aquesta reunió es va decidir presentar una candidatura amb «homes nous» i fer aliança amb els altres partits republicans d'esquerra, tot descartant, per tant, el Partit Republicà Radical. A aquesta reunió, en va seguir una d'Acció Catalana Republicana l'1 de desembre de 1933 en què es van aprovar les gestions del comitè polític amb el respectiu del Centre Republicà i se li donava un vot de confiança per tirar endavant la Coalició Republicana d'Esquerres. El 8 de desembre, però, la CNT i la FAI van dur a terme un moviment revolucionari que va provocar l'ajornament dels comicis fins al 14 de gener de l'any següent. Finalment, la Coalició Republicana d'Esquerres es va fer pública el 9 de gener de 1934, en un número especial de *L'Igualadí* i estava formada per deu membres d'Esquerra Republicana de Catalunya i dos d'Acció Catalana Republicana.

Segons la Llei municipal de Catalunya, a Igualada li corresponien divuit regidors. Com que era una ciutat de més de 10.000 habitants, les minories podien arribar a ser dues, que tindrien quatre i dos regidors, respectivament. Per aquest motiu, el Centre Republicà va haver d'enfrontar-se a una candidatura de la dreta, anomenada Unió Ciutadana i que era patrocinada pel Centre Català, vinculat a la Lliga, amb el suport extern del Cercle Tradicionalista.¹³² També el Partit Republicà Radical va decidir presentar candidatura pròpia.

131. Una anàlisi de la Llei municipal de Catalunya a L. MARQUÈS: *Llei municipal de Catalunya (1933-1934)*, Barcelona, El Secretariat Català, 1935.

132. La candidatura d'Unió Ciutadana es va fer pública el 5 de gener de 1934 (*Diari d'Igualada*, 5 de gener de 1934) i els tradicionalistes hi manifestaven el seu suport, tot i no tenir-hi representació, en una nota apareguda al *Diari d'Igualada* del 10 de gener de 1934.

Taula 2. Resultats de les eleccions municipals de 1934 a Igualada (en percentatge i total de vots)

	Coalició Republicana d'Esquerres	Unió Ciutadana	Partit Republicà Radical	En blanc	Total
Districte 1r - Ciutat	49,6	47,8	1,4	1,2	100,0
Districte 2n - Centre	49,7	45,7	3,5	1,1	100,0
Districte 3r - Sant Agustí	54,5	42,0	2,6	1,0	100,0
Districte 4t - Soledat	46,6	49,2	3,4	0,8	100,0
Total %	50,3	45,9	2,8	1,0	100,0
Total vots	3.122	2.849	174	63	6.208

Fonts. Elaboració pròpia amb les dades aparegudes al *Diari d'Igualada*, 15 de gener de 1934, i *L'Igualadí*, 20 de gener de 1934.

Les eleccions, les va guanyar clarament la Coalició Republicana d'Esquerres. Fins i tot la suma de vots de la Unió Ciutadana i del Partit Republicà Radical no arribaven a superar la de la coalició esquerrana. Cal destacar, a més, un percentatge significatiu de vots en blanc, que segurament respongueren al desacord d'un bon nombre de socis d'Acció Catalana Republicana amb la coalició pactada amb el Centre Republicà, que va provocar baixes d'afiliats d'aquesta agrupació i fins i tot que alguns arribessin a fer campanya per la Unió Ciutadana.¹³³

En el context de tensió política que es vivia en aquells moments, era fàcil que hi hagués incidents. A tot Catalunya, esquerres i dretes s'acusaren mútuament de provocar un cúmul d'irregularitats. Els actes més greus van tenir lloc a Sabadell i a Manresa un cop fet el recompte, quan en sengles manifestacions es van assaltar alguns diaris dretans. Tot plegat va portar la Lliga a fer una declaració política el 18 de gener de 1934 en la qual decidia abandonar el Parlament de Catalunya.¹³⁴

L'Anoia no va escapar a aquesta dinàmica. A Vallbona d'Anoia, les eleccions es van arribar a fer fins a tres vegades i en la darrera encara hi va haver incidents, amb presència de grups de rabassaires de tota la comarca.¹³⁵ I també es registraren alguns incidents menors en altres municipis.

133. *Diari d'Igualada*, 12 i 13 de gener de 1934.

134. *La Veü de Catalunya*, 19 de gener de 1934.

135. *Diari d'Igualada*, 29 de gener de 1934.

A Igualada, segons el portaveu local de la dreta, foren força nombrosos, amb gent voltant pel carrer «semblant el terror», alguns agredits, insults als apoderats d'Unió Ciutadana... Com en molts altres municipis, els religiosos van ser especial objectiu de les esquerres a causa de la desconfiança sobre la identitat dels votants procedents dels convents. En aquest sentit, s'impedí el vot a un caputxí i s'insultà algun sacerdot i algunes monges.¹³⁶ Per la seva banda, el portaveu esquerrà reprovava els fets, negava que cap incident hagués estat preparat per la Coalició, denunciava el fet que un caputxí volgués votar sense identificar-se —el volien fer signar per contrastar-ho amb la cèdula personal i el caputxí s'hi va negar— i acusava les dones de la Cívica Femenina —vinculada a la Lliga— d'haver comprat vots la setmana anterior a les eleccions.¹³⁷

Malgrat la denúncia feta per Unió Ciutadana, els resultats es van mantenir invariables i no es van repetir les eleccions a Igualada. Tot amb tot, i malgrat els incidents, la victòria de les esquerres era prou clara. Tant a la capital de l'Anoia com a la majoria de les poblacions de Catalunya, els fets van tenir una incidència mínima en els resultats finals, tal com s'expressava des de *La Vanguardia* per a Barcelona en la seva edició del 16 de gener de 1934. En definitiva, amb aquestes eleccions municipals es tancava un cicle iniciat durant els anys de la Primera Guerra Mundial en què el Centre Republicà, tret del parèntesi de la dictadura de Primo de Rivera, dominà la política local.

EL CENTRE REPUBLICÀ D'IGUALADA I LA IMPLANTACIÓ ORGANITZATIVA I ELECTORAL DEL REPUBLICANISME A L'ANOIA, 1901-1936

El Centre Republicà d'Igualada va ser una entitat prou consolidada des del començament del segle xx i la seva influència es va fer patent a la ciutat en totes les convocatòries electorals locals, amb més o menys èxit i, com s'ha vist, a partir de 1915 es va convertir en l'enemic a batre per part de les forces de la dreta local. En tractar-se del Centre de la capital comarcal, la seva influència sobre el republicanisme a l'Anoia va ser força intensa. Les altres entitats, comitès i grups dispersos de republicans acudien al Centre d'Igualada pels més diversos motius, que podien anar des de demanar algun quadre al·legòric de la República per presidir algun dels actes fins a

136. *Diari d'Igualada*, 15 de gener de 1934.

137. *L'Igualadí*, 20 de gener de 1934.

l'assessorament legal. Aquest suport es posava de manifest en aquelles ocasions en què el republicanisme catalanista anoienc va decidir participar en les eleccions de diputats provincials o a Corts.

Tanmateix, la capacitat d'articular un moviment republicà fort a la comarca es va veure limitada fins a la proclamació de la Segona República, el 1931. Això s'evidencià especialment a les eleccions legislatives pel Congrés de Diputats. Des de 1901 fins a 1923, els republicans de l'Anoia només van tenir capacitat d'articular una candidatura pròpia l'any 1905, en ple apogeu de la Unió Republicana. Aleshores van presentar la d'Ildefonso L. García del Corral. Els resultats foren decebedors, perquè Ildefonso García només va arribar al 31,16 % dels vots i tan sols es va imposar a tres municipis del districte: Igualada, Vilanova del Camí i Calaf.¹³⁸ I encara la majoria dels vots provenien d'Igualada (42,6 %) i de Capellades, Vilanova del Camí, la Pobla de Claramunt, la Llacuna, Calaf, Òdena i Carme, municipis on García va obtenir més del 30 % dels vots.

Després d'aquesta experiència, els republicans de l'Anoia no van impulsar cap més candidatura pròpia a diputats a Corts i donaren suport a diversos candidats no republicans. Així, per exemple, el 1907, com a membres de la Solidaritat Catalana, republicans i regionalistes presentaren Frederic Rahola Trèmols, membre destacat de la Lliga Regionalista de Barcelona, que va sortir guanyador. Després d'aquestes eleccions, tal com han mostrat Jordi Planas i Francesc Valls, vingué un llarg període d'hegemonia godonista amb la victòria de Joan Godó Llucià a les eleccions de diputats a Corts del 8 de maig de 1910.¹³⁹ El domini caciquista no es va trencar fins al 1914, quan va guanyar el conservador Manuel González Vilart amb el suport d'una àmplia coalició entre conservadors, catalanistes, carlins, republicans i socialistes.¹⁴⁰ Aquest bloc es va començar a esquerdar quan, a les eleccions de 1916, els carlins van presentar una «candidatura de dretes» en la persona de Bartomeu Trias Comas.¹⁴¹ Finalment, es va trencar en les eleccions del 24 de febrer de 1918, quan la Lliga Regionalista va presentar Carles de Camps i Olzinelles, marquès de Camps, amb el suport propi, dels mauristes i dels tradicionalistes, mentre que els republicans continuaren optant per González Vilart, que les va perdre.¹⁴² L'any següent, els

138. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*, 13 i 14 de setembre de 1906.

139. J. PLANAS i F. VALLS: *Cacics i rabassaires. Dinàmica associativa i conflictivitat social. Els Hostalets de Pierola (1890-1939)*, Vic i Igualada, Eumo i Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada, 2011, p. 39-50.

140. *L'Igualadí*, 1 de març de 1914.

141. *Llibertat*, 3 de març de 1916.

142. *Llibertat*, 16 de febrer i 3 de març de 1918.

republicans havien de donar suport a González, però aquest es va retirar a darrera hora i llavors van decidir donar suport al monàrquic independent Manuel Girona Fernández, que va trobar al seu davant un bloc format per tots els elements de dretes, des dels godonistes fins als carlins, que presentaren el regionalista Josep Maria Catarineu Grau, que es va retirar a darrera hora.¹⁴³ Manuel Girona va continuar presentant-se i guanyant a les eleccions de 1920 —en què fou l'únic candidat— i a les del 24 d'abril de 1923, en què competí amb l'independent de dretes Josep Ruiz Casamitjana, que rebia el suport de tota la dreta d'Igualada i de l'Anoia.¹⁴⁴

Les eleccions per a diputats provincials també ens mostren els límits de l'expansió del republicanisme a l'Anoia.¹⁴⁵ És cert que els republicans dels districtes d'Igualada-Vilafranca del Penedès, que era la circumscripció electoral en aquest tipus de comicis, van tenir representació des de 1907, quan amb la candidatura de la Solidaritat Catalana aconseguiren col·locar el regionalista Francesc Ràfols Trabal i els republicans Salvador Coderch Manau i Joan Serra Constansó. Però després d'aquestes eleccions, els republicans del districte d'Igualada no van aconseguir que cap dels candidats anoiencs que presentaren sortís elegit. Molt sovint, les diferències de criteri entre els de l'Anoia i els de l'Alt Penedès els portaren a enfrontaments oberts. El cas més rellevant, en aquest sentit, és el de les eleccions a diputats provincials de 1915, en què els republicans d'ambdós districtes presentaren a darrera hora una candidatura pròpia formada per Isidre Rius Font, Enric Millan Masana i Joan Serra Constansó. Sembla que els vilafranquins només van votar el seu candidat, el boter Isidre Rius, cosa que va provocar un empenyament monumental dels republicans de l'Anoia, alguns dels quals volien publicar un manifest amb signatures protestant per l'actitud dels vilafranquins i reclamant la dimissió de Rius.¹⁴⁶ Tampoc no van poder col·locar com a diputat Joan Roca Puig a les eleccions del 6 de juny de 1919, quan els republicans dels districtes d'Igualada i de Vilafranca llançaren una candidatura formada per aquest, el reformista Josep O. Guanyabens Recoder i el republicà de Sant Sadurní d'Anoia Joan Casanovas Maristany, ambdós elegits. No va ser fins a les darreres eleccions de diputats provincials, del 10 de juny de 1923, que els republicans de l'Anoia aconseguiren col·locar els dos candidats que patrocinaven —Josep O. Guanyabens, refor-

143. *L'Igualadí*, 19 de maig de 1919; *Llibertat*, 30 de maig i 7 de juny de 1919.

144. *L'Eco d'Igualada*, 21 d'abril de 1923; *L'Igualadí*, 21 d'abril de 1923.

145. Sobre les eleccions a diputats provincials, podeu consultar R. TORAN: «Les eleccions provincials a Barcelona: 1876-1923», a B. de RIQUER: *Història de la Diputació de Barcelona*, vol. III, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1988, p. 161-219.

146. *L'Igualadí*, 21 de març de 1915.

mista, i Lluís Bausili Domínguez, conservador—; en aquestes eleccions també es presentava per lliure Francesc Riera Claramunt, de Martorell, un dels principals dirigents de la Unió de Rabassaires, encara que recollia el suport dels republicans amadeistes de l'Anoia.

Mapa 1. L'organització republicana a l'Anoia, 1907, 1913 i 1920¹

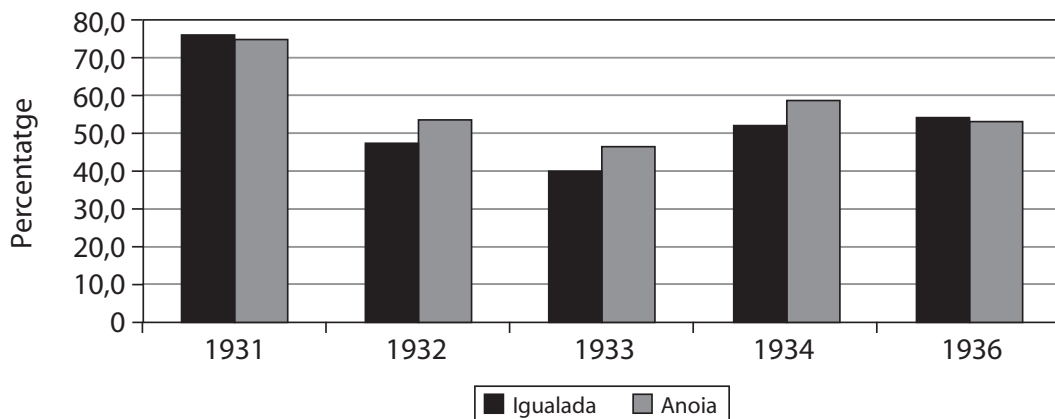
1. Marcats amb un punt aquells municipis en què l'organització republicana es feia a través d'un centre. Font. *El Igualadino*, 20 de gener de 1907; *L'Igualadí*, 25 de maig de 1913, i *L'Igualadí*, 8 d'agost de 1920.

El que ens demostren les diferents conteses electorals supralocals de les primeres dècades del segle xx és la debilitat de l'organització republicana a la comarca, incapaç de bastir la mínima estructura que permetés superar el *handicap* del caciquisme, primer, i d'articular una alternativa pròpia davant la unió de les dretes, després. El Centre Republicà d'Igualada va procurar tenir sempre aquesta estructura assistint a multitud d'actes organitzats pels grups republicans arreu de la comarca o, fins i tot, donant suport econòmic alguna vegada, com quan el Centre va subscriure una acció de vint-i-cinc pessetes per a la construcció del Centre Republicà de Calaf.¹⁴⁷ Si ens fixem en el mapa 1 podem adonar-nos al mateix temps de l'extensió que tingué aquesta influència i dels seus límits. El mapa posa de manifest que la influència del Centre Republicà d'Igualada va tenir dos moments d'una gran expansió. L'un, entre 1903 i 1907, coincidint amb la Unió Republicana, i l'altre, entre 1918 i 1920, coincidint amb l'adhesió al Partit Republicà Català. Però, com es pot comprovar, la major part de l'organització republicana a la comarca de l'Anoia, la formaven grups que moltes vegades eren comitès o als quals es denomina simplement «amics», cosa que expressa l'existència d'un grup de republicans mínimament organitzats. La capacitat de bastir una infraestructura més potent, com un centre, que podem enten-

147. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, acta del 25 de setembre de 1905.

dre com un indicador de l'arrelament i la implantació del republicanisme, va ser més limitada. Tret d'alguns casos puntuals, com els centres de Calaf o de la Llacuna del 1907, la majoria de centres republicans —que apareixen al mapa marcats amb un punt negre— es van concentrar en l'àrea d'influència més immediata a la capital de l'Anoia.

Gràfic 3. Resultats electorals de les candidatures en què participava Esquerra Republicana de Catalunya, 1931-1936 (en percentatge de vots)

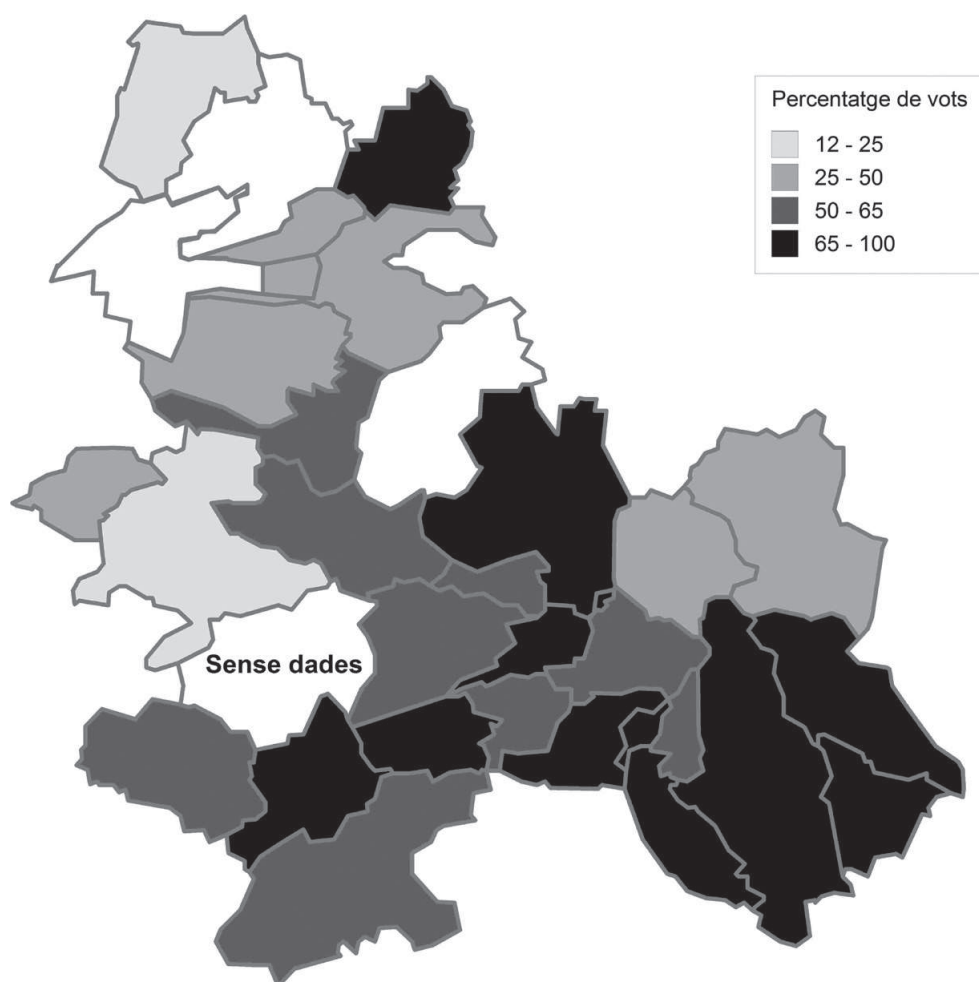

Fonts. Per a 1931, 1932 i 1936: M.VILANOVA: *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República*, Barcelona, Fundació Jaume Bofill, 1986; per a 1933: elaboració pròpia amb les dades del *Diari d'Igualada*, 20 de novembre de 1933; per a 1934: elaboració pròpia amb les dades del *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, diversos números de 1934, i *Diari d'Igualada* i *L'Igualadí* del gener de 1934.

La situació fou diferent un cop proclamada la Segona República. Les candidatures d'Esquerra Republicana de Catalunya, partit al qual es va adscriure la major part del republicanisme de l'Anoia, van obtenir a la comarca uns resultats que eren impensables deu anys abans. Com podem veure, en els tres comicis centrals del període republicà, el percentatge de vots que va obtenir ERC al conjunt de l'Anoia fou clarament superior a l'obtingut a la seva capital. L'anàlisi dels resultats d'ERC o de les coalicions de què va formar part en les eleccions de 1934 (mapa 2) ens permet copsar la implantació electoral de l'organització republicana a l'Anoia amb força precisió. El fet que, com hem dit, fos el primer cop que es votava per llistes tancades facilita el càlcul dels percentatges. Com veiem, Esquerra va tenir problemes a la part segarra de la comarca, i en tres municipis —Calonge de Segarra, Pujalt i Rubió— no va arribar ni a presentar candidatura. Aquí l'excepció és Sant Pere Sallaviñera, on només es va presentar una llista d'esquerres. La contrapart d'aquesta situació, la trobem al vessant penedesenc de la comarca. A Masquefa, per exemple, l'única llista a presentar-se va ser la d'Esquerra Republicana i als Hostalets de Pierola, Piera i Cabrera d'Anoia se superava el 65 % dels vots.

D'aquí s'estenia cap a la part central de la comarca, amb municipis com Capellades, la Torre de Claramunt, Santa Maria de Miralles, Orpí i Vilanova del Camí, en què també se superava aquell percentatge. A Òdena, a més, l'Esquerra aniria a la copada de tots els llocs i presentaria dues llistes: la del Centre Fraternal Instructiu d'Esquerra Republicana (que va obtenir 308 vots) i la del Sindicat Agrícola Cooperatiu d'Esquerra Republicana (191 vots).

Mapa 2. Resultats d'Esquerra Republicana i Coalicions Republicanes d'Esquerres a les eleccions municipals de 1934

Fonts. Elaboració pròpia amb dades del *Bulletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, diversos números de 1934, i *Diari d'Igualada* i *L'Igualadí*, diversos números de gener de 1934.

És evident que aquesta implantació electoral té a veure amb l'estructuració d'una organització comarcal del republicanisme com mai no havia

tingut fins aleshores. I tot i que els membres del Centre Republicà participaven activament en la seva estructuració, aquesta vegada es va fer d'una manera relativament autònoma respecte a la capital comarcal. Ja hem vist, per exemple, que el 1932 la major part de la comarca s'oposava al fet que fos Amadeu Biosca qui anés a les llistes al Parlament de Catalunya en representació de l'Anoia. Fet que es repetiria a les eleccions del febrer de 1936, quan la major part d'entitats d'Esquerra de la comarca volien que fos Amadeu Aragay el candidat proposat per la Federació de la Conca d'Òdena per anar a la candidatura del Front Popular per la circumscripció de Barcelona província.¹⁴⁸

L'organització d'Esquerra va anar creixent en nombre d'entitats adherides i militants. Així, el setembre de 1931 eren onze les entitats que participaven en la comarcal de la Conca d'Òdena, que havien passat a tretze al cap d'un mes, les quals representaven aproximadament uns sis-cents militants.¹⁴⁹ El febrer de 1932 s'havien inscrit al I Congrés Nacional catorze entitats i el juny de 1933 les onze entitats inscrites representaven 886 afiliats, un nombre que es va anar incrementant amb el pas del temps. Així, al final del període hi ha constància de vint-i-tres entitats adherides i entre les deu entitats de les quals hem localitzat la inscripció al III Congrés Nacional sumaven 1.335 afiliats.

Taula 3. Organització d'Esquerra Republicana de Catalunya a l'Anoia, 1931-1936

Municipi	Entitat adherida	Afiliats ¹				
		1931	1932	1933	1934	1936
Argençola	Esquerra Republicana de Catalunya				*	
Bellprat	Unió de Rabassaires				*	*
El Bruc	Centre Republicà d'Esquerra				*	*
Cabrera d'Anoia	Centre Català Republicà			23	*	
	Centre d'Esquerra Republicana			55	*	50
Calaf	Centre d'Esquerra Republicana de Catalunya	*	*		102	*
Capellades	Centre Republicà Català	*		93		40
Carme	Centre Republicà Català	*	*	78	78	
Castellfollit de Riubregós	Centre d'Esquerra Republicana de Catalunya	*	*		28	

148. ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona C1441.

149. *L'Opinió*, 16 de setembre i 9 i 28 d'octubre de 1931.

Taula 3. Organització d'Esquerra Republicana de Catalunya a l'Anoia, 1931-1936

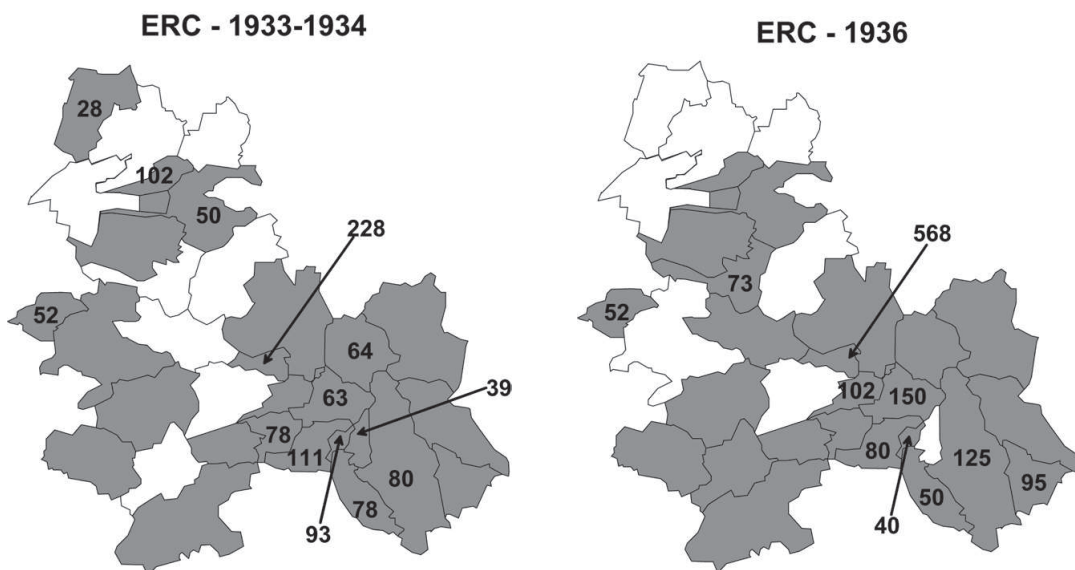
Municipi	Entitat adherida	Afiliats ¹				
		1931	1932	1933	1934	1936
Castellolí	Centre Fraternal Instructiu	*	*	64	77	*
Copons	Centre Republicà d'Esquerra					73
Els Hostalets de Pierola	Foment Republicà	*	*	*	*	
Igualada	Centre Republicà	*	*	228	625	568
Jorba	Agrupació d'Esquerra					*
La Llacuna	Unió de Rabassaires				*	*
Masquefa	Esquerra Republicana de Catalunya	*				95
Montmaneu	Centre Republicà Federal	*	*	52	*	52
Òdena	Centre Fraternal Instructiu				*	*
Orpí	Centre Republicà d'Esquerra Catalana		*		*	*
Piera	Centre Republicà Català del Badorc			80	80	
	Centre Republicà Català					125
La Pobla de Claramunt	Centre Cooperatiu Republicà	*	*	63	*	150
Els Prats de Rei	Centre Cooperatiu Republicà Català d'ERC	*	*		50	*
Sant Martí de Tous	Centre Republicà Català	*	*			*
Sant Martí Sesgueioles	Centre d'Esquerra				*	*
Sant Pere Sallavinera	Centre Republicà Federal	*	*			
Santa Maria de Miralles	Unió de Treballadors del Camp					*
La Torre de Claramunt (l'Espoia)	Centre Republicà Autonomista	*	*	111	110	80
Vallbona d'Anoia	Centre Republicà Català	*	*	39	*	
Veciana	Agrupació d'Esquerres				*	*
Vilanova del Camí	Centre d'Unió Republicana Instructiu	*	*		*	102

1. Amb asterisc aquelles entitats d'ERC de l'Anoia de les quals tenim constància en l'any de referència, però no en sabem el nombre de militants.

Fonts. *L'Opinió*, 16 de setembre i 9 d'octubre de 1931 i 12 i 13 de febrer de 1932; *La Humanitat*, 24 de juny de 1933; *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, diversos números de 1934; ANC, Fons ANC1-886, PS Barcelona, 135, 818, 820, 836, 906, 1371, 1391 i 1441.

La dictadura, primer, i la proclamació de la República, després, van afavorir que els antics mecanismes de control social es trenquessin, de manera que les forces republicanes es van poder articular millor que en el període precedent. I encara ens trobem amb casos coneguts que les fonts usades no recullen amb prou exactitud. Aquest és el cas, per exemple, del Foment Recreatiu dels Hostalets de Pierola, que el mateix abril de 1931 decidia transformar-se en Foment Republicà i adherir-se al partit d'Esquerra Republicana de Catalunya.¹⁵⁰ Aquest cas concret, ben analitzat per Jordi Planas i Francesc Valls, ens permet entendre l'estreta relació entre els aspectes lúdics, el cooperativisme, el sindicalisme pagès i la política que venia de lluny i que es consolidà definitivament durant el període republicà. Així, el Foment Republicà era una societat recreativa, però els seus membres eren alhora socis de la Cooperativa Agrícola, membres del Sindicat Agrícola d'Agricultors Rabassaires i militants d'Esquerra Republicana de Catalunya.

Mapa 3. L'organització d'Esquerra Republicana de Catalunya a l'Anoia, 1933-1934 i 1936

Fonts. *La Humanitat*, 24 de juny de 1933; *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, diversos números de 1934; ANC, Fons ANCI-886, PS Barcelona, 135, 818, 820, 836, 906, 1371, 1391 i 1441.

D'aquesta manera, la influència del moviment rabassaire o les vinculacions amb el moviment cooperatiu expliquen en bona mesura la implantació d'ERC a l'Anoia. Entre les entitats localitzades, hi trobem adherides les seccions de la Unió de Rabassaires de Bellprat i la Llacuna o la Unió de

150. J. PLANAS i F. VALLS: *Cacics i rabassaires*, op. cit., p. 164.

Raimon Soler Becerro

Treballadors del Camp de Santa Maria de Miralles i les cooperatives de la Pobla de Claramunt i dels Prats de Rei. Alguns dirigents destacats de la Unió de Rabassaires, com Joan Bonastre de Masquefa, Joan Valls Pujol dels Hostalets o Josep Buil de Piera, van ser escollits alcaldes per Esquerra Republicana després de les eleccions municipals de 1934.

Tot això, però, no hauria estat possible sense la història prèvia, la base que suposava el Centre Republicà d'Igualada i alguns altres centres com el Fraternal Instructiu de Castellolí, el Centre Republicà de Carme i d'altres que havien mantingut la flama republicana i que van permetre enllaçar el republicanisme històric amb la nova formació política, Esquerra Republicana de Catalunya, liderada per Francesc Macià i Lluís Companys.

Annex I. Acta fundacional del Centre Republicà d'Igualada, 1893

Font. ANC, Fons ANCI-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del casino Republicano de Igualada, 1893*.

En la ciudad de Igualada a primero de Abril de mil ochocientos noventa y tres, reunidos en los bajos de la casa propiedad de Don Tomás Borrás, distintos elementos del partido republicano de esta localidad para tratar de la conveniencia o mejor dicho de la necesidad que todo el mundo reconoce de unirse todos los elementos republicanos para trabajar juntos en pro del advenimiento de la tan deseada república; acordamos pruna inmensa mayoría de votos, después de larga y razonada discusión dar por sentada la «Unión Republicana» bajo las condiciones siguientes:

Primera: Considerando que la monarquía es el mayor obstáculo que se ofrece a la vista de todos los republicanos, convienen en emplear todos los medios que estén a nuestro alcance para lograr el triunfo de nuestros ideales.

Segunda: Todos y cada uno de los partidos republicanos que forman la espresada «Unión» podrán conservar su organización independiente en todo cuanto afecte directamente a su partido, de tal modo que nadie debe abdicar de sus principios.

Tercera: A la mayor brevedad posible se formará un comité especial que se llamará «Comité de Unión Republicana» el cual estará compuesto de personal perteneciente a cada uno de los diversos partidos republicanos existentes en esta localidad y a cuyo cargo correrá la dirección de la repetida «Unión Republicana».

Cuarta: Para dar mayor importancia a la repetida «Unión Republicana» se creará un centro o casino que llevará por título «Círculo de la Unión Republicana», el cual a la par que político, será recreativo y al frente del cual habrá una junta la que cuidará únicamente de la administración del espresado casino, pues la parte política corresponde de hecho y de derecho al comité que la «Unión» se nombre.

Quinta: Todos los muebles que poseen los diversos elementos que pactan la «Unión Republicana» entrarán en el casino que se proyecta establecer quedando al servicio de los socios y procurando la Junta administrativa que se conserven en buen estado para hacer la debida entrega a la nueva junta que le sustituya.

Sexta y última: Para justificar la conformidad relativa de los varios partidos republicanos que han pactado la repetida «Unión Republicana» y dar la fuerza y validez que requerirán estos actos lo firman: Como a representante del partido posibilista = Juan Serra: como representante del partido zorrillista = Sebastián Castelltort: como a representante del partido federal Juan Torrents = y testigos de vista los abajo firmados.

[No consten les signatures dels testimonis]

Annex 2. Membres de les juntes directives del Centre Republicà d'Igualada, 1893-1936

Fonts. ANC, Fons ANCI-886, PS Barcelona C1070, *Libro de actas del Casino Republicano de Igualada 1893*, PS Barcelona C0135, *Libro de Actas del Casino Republicano*, PS Barcelona C0820, PS Barcelona C0824; El Igualadino, 13 de gener de 1907; *La Defensa. Portaveu del Partit Republicà Radical d'Igualada i sa Comarca*, 26 de febrer de 1932; Joan DOMINGO: «Apunts d'història del Centre Republicà d'Igualada, 1931-1939», *Revista d'Igualada*, núm. 27 (desembre 2007), p. 16-21.

- 1893** *President:* Miquel Jordana Castelltort
Vicepresident: Ramon Lladó Muntaner
Comptador: Sebastià Castelltort Fusté
Vocals: Magí Graells Soler, Joan Marcet, Francesc Vilaseca, Joan Tapiolas, Joan Serra Constansó, Antoni Campmajó
- 1894** *President:* Valentí Gabarró Llucià
Vicepresident: Magí Bosch Colom
Tresorer: Leopold Sàbat Alemany
Vocals: Miquel Jordana Castelltort, Francesc Dalmases Muset, Magí Castelltort, Adolf Torroja Pareras, Bonaventura Bové
Secretari: Antoni Baliu Corona
- 1895** *President:* Magí Graells Soler
Vocals: Pere Serra, Càndid Teixidó Corbella, Joan Pons i Josep Gassó
- 1896** *President:* Pere Codorniu Solé
Vicepresident: Joan Puig
Tresorer: Lluís Puiggròs Trullàs
Vocals: Joan Bari, Antoni Bonet, Salvador Santacana, Antoni Soler, Josep Castelltort
Secretari: Joan Riba
- 1897** *President:* Adolf Torroja Pareras
- 1899** *President:* Magí Bosch Colom
- 1904** *President:* Sebastià Llusà i Cabrera
Vicepresident: Adolf Torroja Pareras
Secretari: Joan Prat
Vicesecretari: Josep Mussons Claramunt
Tresorer: Vicenç Roca
Comptador: Valentí Samsó i Tapiolas
Vocals: Manuel Cuatrecases, Joan Vilanova, Ramon Castelltort
- 1905** *President:* Emeteri Villamur Serra
Vicepresident: Vicenç Roca
Secretari: Antoni Torres Guitart
Vicesecretari: Ramon Castelltort
Tresorer: Joan Prat

- Comptador:* Josep Mussons Claramunt
Vocals: Joan Vilanova, Francesc Dalmases Muset, Jaume Ollé Masachs
- 1906** *President:* Francesc Tarafa
Vicepresident: Francesc Dalmases Muset
Secretari: Francesc Torrents
Vicesecretari: Josep Solé Compte
Tresorer: Antoni Torras Admetlla
Comptador: Josep Pallejà
Vocals: Pere Jorba, Veremon Bertran Santacana, Jaume Ollé Masachs
- 1907** *President:* Josep Ramon Carulla
Vicepresident: Francesc Tarafa
Secretari: Estanislau Viñau Pié
Vicesecretari: Josep Solé Compte (mor el maig de 1907)
Tresorer: Joan Roca
Comptador: Josep Pallejà
Vocals: Veremon Bertran Santacana, Joan Noguera, Pere Jorba
- 1908** *President:* Josep Ramon Carulla
Vicepresident: Valentí Samsó i Tapiolas
Secretari: Joan Roca Puig
Vicesecretari: Francesc Bosch
Tresorer: Ramon Rubias
Comptador: Pau Gabarró
Vocals: Miquel Soubeyre Solanellas, Ramon Orpí Pascual, Pere Ferran
- 1909** *President:* Sebastià Freixas Casulleras
Vicepresident: Joan Castelltort
Secretari: Domènec Roselló
Vicesecretari: Ramon Rubias
Tresorer: Ramon Orpí Pascual
Comptador: Francesc Just Vilaró
Vocals: Pau Gabarró, Pere Ferran, Magí Claramunt
- 1910** *President:* Sebastià Freixas Casulleras
Vicepresident: Joan Castelltort
Secretari: Domènec Roselló
Tresorer: Agustí Baliu Ferran
Comptador: Joan Valls Cos
Vocals: Francesc Just Vilaró, Magí Claramunt, Leopold Sàbat Alemany, Amadeu Biosca Busqué
- 1911** *President:* Amadeu Biosca Busqué
Vicepresident: Joan Valls Cos
Secretari: Josep Mirapeix Muset
Tresorer: Josep Gené Figueras
Comptador: Joan Llacuna Riba

Raimon Soler Becerro

Vocals: Joan Serra Constansó, Josep Miret Dalmases, Leopold Sàbat
Alemany, Agustí Baliu Ferran

1912 *President:* Francesc Gumà Vilafranca

Vicepresident: Josep Miret Dalmases

Secretari: Josep Mirapeix Muset

Tresorer: Josep Gené Figueras

Bibliotecari: Martí Sellart Soler

Vocals: Joan Llacuna Riba, Pere Gras Font, Amadeu Guitart Duran, Joan Serra Constansó

1913 *President:* Francesc Gumà Vilafranca

Vicepresident: Josep Valls Torres

Secretari: Esteve Marimon Vives

Tresorer: Ramon Solé Servitje

Comptador: Pere Gras Font

Vocals: Ramon Torres Galtés, Josep Dalmau Jorba, Amadeu Guitart Duran, Martí Sellart Soler

1914 *President:* Francesc Gumà Vilafranca

Vicepresident: Josep Valls Torres

Secretari: Josep Bargués Brunet

Tresorer: Bonaventura Comas Vidal

Comptador: Pere Gras Font

Vocals: Josep Dalmau Jorba, Ramon Solé Servitje, Amadeu Guitart Duran, Ramon Torres Galtés

1915 *President:* Francesc Gumà Vilafranca

Vicepresident: Ramon Orpí Pascual

Secretari: Esteve Marimon Vives

Tresorer: Bonaventura Comas Vidal

Vocals: Pere Gras Font, Josep Dalmau Jorba, Emili Fontanet Guitart

1916 *President:* Leopold Sàbat Alemany

Vicepresident: Ramon Orpí Pascual

Secretari: Emili Lloret Guitart

Tresorer: Joan Valls Cos

Comptador: Amadeu Torras Admetlla

Vocals: Emili Fontanet Guitart, Josep Dalmau Jorba, Antoni Font

1917 *President:* Pere Enrich Figueras

Vicepresident: Joan Ollé Miró

Tresorer: Roc Mestre Vidal

Comptador: Amadeu Torras Admetlla

Vocals: Joaquim Solé Servitje, Joan Valls Cos, Antoni Font, Jaume Fontanellas Valls

1918 *President:* Pere Enrich Figueras

Vicepresident: Joan Ollé Miró

Secretari: Jaume Fontanellas Valls

- Tresorer:* Roc Mestre Vidal
Comptador: Joan Seuba Bernades
Vocals: Ramon Font Graells, Joaquim Solé Brufau, Josep Busqué Salvanés
- 1919** *President:* Pere Enrich Figueras
Vicepresident: Josep Busqué Salvanés
Secretari: Antoni Castro Aguilar
Vicesecretari: Antoni Prat Martí
Tresorer: Joan Castelltort Sàbat
Comptador: Emili Fontanet Galofré
Vocals: Celestí Graells Mateu, Ramon Font Graells, Joan Seuba Bernades
- 1920** *President:* Pere Enrich Figueras
Vicepresident: Josep Busqué Salvanés
Secretari: Antoni Castro Aguilar
Vicesecretari: Ramon Font Graells
Tresorer: Joan Castelltort Sàbat
Comptador: Francesc Just
Vocals: Agustí Prat Martí, Joan Camps, Ramon Torres Miramunt
- 1921** *President:* Antoni Prat Martí
Vicepresident: Josep Busqué Salvanés
Secretari: Josep Quintana Montaner
Vicesecretari: Ramon Tossas
Tresorer: Josep Castelltort Jubert
Comptador: Francesc Just
Vocals: Josep Camps, Ramon Busqué
- 1922** *President:* Joan Rabat Aragonès
Vicepresident: Josep Busqué Salvanés
Secretari: Josep Quintana Montaner
Tresorer: Josep Castelltort Jubert
Comptador: Vicenç Roca Sastre
Vocals: Martí Claramunt Armajachs, Ramon Font Graells, Joan Roca Amenós, Ramon Tossas (en substitució de Ramon Busqué, per renúncia al càrrec)
- 1923** *President:* Joan Rabat Aragonès
Vicepresident: Pere Enrich Figueras
Secretari: Vicenç Roca Sastre
Tresorer: Martí Claramunt Armajachs
Comptador: Josep Argelich Pujadó
Vocals: Joan Roca Amenós, Roc Mestre Vidal, Josep Casellas, Josep Guitart Bisbal
- 1924** *President:* Pelegrí Corbella Batet
Vicepresident: Joan Llacuna Riba
Secretari: Josep Riu Navés
Tresorer: Jaume Riba Martí

Raimon Soler Becerro

- Comptador:* Joan Roca Puig
Vocals: Joan Fabregat, Antoni Llacuna, Josep Sobirana, Ramon Cabayol Solé
- 1925** *President:* Joan Roca Puig
Vicepresident: Joan Valls Cos
Secretari: Josep Riu Navés
Tresorer: Rafael Prat Martí
Comptador: Ramon Solé Brufau
Vocals: Pau Palmés Colom, Amadeu Guitart Duran, Ramon Torras Galtés, Joan Valls Domènech
- 1926** *President:* Agustí Prat Martí
Vicepresident: Joan Seuba Bernades
Secretari: Josep Riu Navés
Tresorer: Pau Palmés Colom
Comptador: Ramon Solé Brufau
Vocals: Pere Bertran Tarés, Joan Valls Domènech, Amadeu Admetlla, Ramon Torras
- 1930** *President:* Veremon Bertran Santacana
Vicepresident: Josep Mussons Claramunt
Secretari: Antoni Carner Borràs
Tresorer: Bartomeu Gabarró Gili
Comptador: Josep Morera Roig
Vocals: Isidre Vilaseca Calvet, Isidre Poch Soler, Joaquim Solé Brufau, Roc Mestre Vidal
- 1931** *President:* Veremon Bertran Santacana
Vicepresident: Josep Mussons Claramunt
Secretari: Josep Mestre
Vicesecretari: Marcel·lí Tort
Tresorer: Bartomeu Gabarró Gili
Comptador: Josep Morera Roig
Vocals: Joaquim Solé Brufau, Albert Sàbat Boladeras, Joan Rabat Aragonès
- 1932** *President:* Joan Rabat Aragonès
Vicepresident: Càndid Teixidó Corbella
Secretari: Jaume Claramunt Breu
Vicesecretari: Amadeu Font Gabarró
Tresorer: Jaume Ollé Masachs
Comptador: Esteve Ollé Pons
Bibliotecari: Albert Sàbat Boladeras
Vocals: Pau Parellada Colom, Joan Sisquella Puig
- 1933** *President:* Jaume Claramunt Breu
Vicepresident: Pere Enrich Figueras
Secretari: Joan Torrents Brunet
Vicesecretari: Juli Maestre Maestre
Tresorer: Jaume Ollé Masachs

Comptador: Esteve Ollé Pons

Bibliotecari: Amadeu Font Gabarró

Vocals: Joan Sisquella Puig, Josep Balcells Farriol

1934 *President:* Josep Balcells Farriol

Vicepresident: Pere Enrich Figueras

Secretari: Joan Torrents Brunet

Vicesecretari: Magí Camps Compte

Tresorer: Bartomeu Gabarró Gili

Comptador: Salvador Riba Gumà

Bibliotecari: Elisa Ballabriga Baldelló

Vocals: Amadeu Guitart Duran, Juli Maestre Maestre, Pepeta Subirana

Carner, Joan Panadés Solà, Marcel·lí Tort Torras

1936 *President:* Pere Bertran Tarés

Secretari: Salvador Enrich Masana